

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra psychologie

SOCIALIZACE SPOLEČNOSTI
PROSTŘEDNICTVÍM
VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT

Bakalářská práce

Barbora Jánská

Psychologie se zaměřením na vzdělávání (2008-2013)

Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Michal Svoboda, Ph.D.

Plzeň (2013)

Prohlašuji, že jsem předloženou závěrečnou práci vypracovala samostatně s použitím zdrojů informací a literárních pramenů, které jsou uvedeny v přiloženém seznamu literatury.

V Plzni dne 28. Června 2013

.....
vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala PhDr. Michalu Svobodovi, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce a poskytnutí praktických rad, které přispěly k dokončení této práce.

Dále bych chtěla poděkovat všem účastníkům výzkumu, kteří si našli čas na vyplnění dotazníku a přispěli tak cennými informacemi ke kompletnosti praktické části práce.

Plzeň 28. Června 2012

Barbora Jánská

OBSAH

ÚVOD	8
1 SOCIALIZACE	10
1.1 Vymezení pojmu socializace.....	10
1.1.1 Funkce socializace.....	12
1.2 Mechanismy socializace.....	13
1.2.1 Sociální činnost	13
1.3 Činitelé socializace.....	16
1.4 Průběh socializace	17
1.4.1 Psychoanalytická teorie Sigmunda Freuda	18
1.4.2 Psychosociální teorie Erika Eriksona	19
1.4.3 Obecný popis průběhu socializace	21
2 VOLNÝ ČAS	23
2.1 Vymezení pojmu volný čas	23
2.2 Psychologický a sociologický pohled na volný čas.....	24
2.3 Funkce a význam volného času.....	25
3 MOŽNOSTI SOCIALIZACE PROSTŘEDNICTVÍM VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT	27
3.1 Společné znaky volnočasových skupin a jejich vliv na socializaci jedince	29
3.2 Sportovní aktivity a jejich vliv na socializaci osobnosti	30
3.3 Umělecké aktivity a jejich vliv na socializaci osobnosti.....	33
3.4 Skauting a jeho vliv na socializaci osobnosti.....	35
4 VÝZKUMNÁ ČÁST	38
4.1 Projekt výzkumného šetření	38
4.2 Vyhodnocení výzkumu.....	40
4.3 Závěr výzkumu.....	50
ZÁVĚR	51

RESUMÉ	52
SUMMARY	52
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	53
SEZNAM TABULEK	55
SEZNAM GRAFŮ	55
PŘÍLOHY	1

ÚVOD

V dnešní době se pozornost začíná upínat na otázku náplně volného času mládeže a to nejen kvůli tomu, že díky správnému trávení volného času lze předcházet nežádoucím jevům. Kvalitní náplň volného času může mít pozitivní vliv na mnoho oblastí života člověka. Může přispět k psychické vyrovnanosti, fyzické výkonnosti, ale také může být velmi důležitým činitelem při socializaci jedince.

Každý člověk se během svého života začleňuje do různých prostředí, ať už to je školní třída, pracovní kolektiv nebo skupina v zájmovém kroužku. Učí se novým hodnotám, normám a pravidlům, získává nové vědomosti a dovednosti a v neposlední řadě rozvíjí svůj vrozený potenciál. Všeobecně je uznávaný názor, že volnočasové aktivity přispívají k formování osobnosti jedince. Cílem mé práce je zaměřit se na to, jakým způsobem přispívají zájmové kroužky k socializaci jedince.

Téma „*Socializace společnosti prostřednictvím volnočasových aktivit*“ jsem si zvolila proto, že už od šesti let působím ve skautském oddíle, zprvu jako člen oddílu a nyní již jako vedoucí a dle mého názoru jsem díky skautu získala cenné zkušenosti a dovednosti a myslím, že i díky skautu jsem dnes taková, jaká jsem. Zajímalo mě, jaký vliv může mít skaut a zájmové kroužky obecně na utváření osobnosti jedince. Volný čas a způsob jeho trávení výrazně ovlivňuje formování osobnosti adolescenta a mě zajímalo, jaké konkrétní vlastnosti a dovednosti lze získat v určitém zájmovém kroužku.

V teoretické části jsou vymezeny základní pojmy vztahující se k problematice socializace ve volnočasových aktivitách. V první kapitole je představen pojem socializace, její funkce, mechanismy i činitelé. Druhá kapitola je věnována volnému času, jeho funkcemi a významem. Také je zde představen psychologický a sociologický pohled na volný čas. Třetí kapitola s názvem „*Možnosti socializace prostřednictvím volnočasových aktivit*“ je spíše analytického než odborného rázu. Snažila jsem se zde vymezit jednotlivé vlastnosti a dovednosti, které mohou být posilovány nebo utvářeny prostřednictvím zájmových kroužků a mít tak pozitivní vliv na socializaci jedince. Jsou zde vymezeny tři základní formy volnočasových aktivit, a to sportovní aktivity, umělecké aktivity a skauting.

Praktická část je popsána ve čtvrté kapitole. Výzkumné šetření bude mít kvantitativní charakter a bude zpracováno deskriptivní metodou výzkumu. Výzkum bude realizován ve třech zájmových kroužcích formou dotazníku

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Socializace

1.1 Vymezení pojmu socializace

Člověk je nedílnou součástí přírody, ale téměř nikdy se v ní nevyskytoval a nevyskytuje sám. Již od Aristotela víme, že člověk je tvor společenský. Se společností je propojen již od narození. Člověka tvoří jen tělesná schránka z kostí a svalů, ale také ta sociální, která je výsledkem mnoha sociálních vztahů, interakcí a schopností jedince se adaptovat v prostředí ve kterém žije. Tato sociální schránka se utváří během celého života. Proces utváření a vývoje člověka ve společenskou bytost nazýváme socializace. Níže uvedené definice pojmu socializace jsou vybrány z nepřeberného množství definic, které na toto téma byly napsány.

„Socializaci osobnosti můžeme definovat jako proces utváření a vývoje člověka působením sociálních vlivů a jeho vlastních aktivit, kterými na tyto sociální vlivy odpovídá. Vyrovnává se s nimi, podléhá jim, či je tvořivě zvládá“ (Helus, 2006, s. 71). V rámci sociální psychologie chápe Helus socializaci jako přetváření biopsychického organismu novorozence na společenskou bytost. V procesu přetvoření se z původní přirozenosti, která je vyjádřena přírodností stává druhotná přirozenost, která je již podmíněná sociokulturně.

„V sociálně psychologickém pojetí rozumíme socializaci proces vývoje individua z biologické bytosti ve složitou sociální bytost, která se aktivně účastní společenského a kulturního života. V procesu socializace si jedinec osvojuje návyky a dovednosti, které jsou pro dospělého člověka nezbytné, připravuje se na plnění základních životních rolí, osvojuje si schopnost orientovat se v společenském prostředí, pomocí sociální komunikace přijímat a produkovat informace“ (Holeček, Miňhová, Prunner, 2007, s. 195).

Psychologický slovník definuje socializaci jako *„postupné začleňování jedince do společnosti prostřednictvím nápodoby a identifikace, zprvu v nukleární rodině, dále v malých společenských skupinách, jako je školní třída, zájmový klub, sportovní družstvo, až po zapojení se do nejširších, celospolečenských vztahů. Součástí socializace je přijetí základních etických a právních norem dané společnosti“* (Hartl, Hartlová, 2009, s. 548).

Giddens (1999, s. 39) popisuje socializaci jako „*proces vývoje od stadia bezmocného novorozence až po osobu, která si dobře uvědomuje sebe samu a orientuje se ve své vlastní kultuře.*“ Proces socializace není jen jednosměrným působením společnosti na jedince. Hlavní roli tu hraje interakce mezi jedincem a společností, ve které žije. Kulturní prostředí, do něhož se narodíme a v němž vyrůstáme, má veliký vliv na naše chování a to zejména v dětském věku. Jedinec se od narození učí sociálními interakcím a komunikací. Učí se sociálními rolím, samostatnému myšlení a jednání.

Socializační rozvoj jedince ovlivňuje všechny složky osobnosti. „*Sociální zkušenost reguluje citové prožitky, zejména jejich vnější projev. Výraz citů je do značné míry spoluurčován sociokulturně, dítě se učí vyjadřovat své prožitky takovým způsobem, jak je v dané společnosti běžné. Motivační tendence mohou být ovlivněny přímo i nepřímo. To znamená, že zaměření jednotlivých členů určité společnosti je v mnohém podobné, odpovídá obecně platným hodnotám a postojům*“ (Vágnerová, 2010, s. 247). Sociálně podmíněný je také rozvoj poznávacích procesů, resp. jejich zaměřenost. Výsledkem sociálního učení je také osvojení jazyka, které probíhá výhradně v sociálních interakcích. Je výsledkem i předpokladem socializace. Jedinec se v procesu socializace učí návykům a normám, které jsou adekvátní k sociální skupině, ve které se nachází. Osvojuje si vzorce chování, rozvíjí vztahy a role, které ho, jako osobnost, vymezují. Schopnost sebekontroly a autoregulace vlastních projevů tzv. vůle je také výsledkem sociálního učení. Posledním a velmi důležitým prvkem sociálního rozvoje je vědomí já, své vlastní identity.

„*Podstata socializace spočívá v interiorizaci (zvnitřnění určitých sociálních norem, postojů, hodnot, názorů, složitých kulturních návyků apod.) a exteriorizaci (osvojení si určitých forem chování, kterými člověk projevuje své postoje, hodnoty, názory apod. způsobem adekvátní určité situaci a prostředí)*“ (Holeček, Miňhová, Prunner, 2007, s. 195).

Socializaci lze, dle Heluse (2006), rozdělit na záměrnou a nezáměrnou, tedy takovou, kde nás vychovávají a záměrně ovlivňují naši rodiče, pedagogové či vychovatelé a tu, kde si vytváříme vlastní názory a představy prostřednictvím pozorování lidí a interakcemi s nimi.

Proces socializace považují za složitý, ale lze jej, pro lepší pochopení, rozdělit na tři samostatné děje.

- Personalizace – proces utváření svého Já. Jedinec si vytváří vlastní osobitý rámec a stává se z něj jedinečná, vyžralá a samostatná osobnost.

- Enkulturační proces – proces osvojování si sociálních norem, hodnot a symbolů dané kultury.
- Profesionalizace – proces rozpoznávání společensko-ekonomické dělby úloh ve společnosti. Jedinec si osvojuje a zároveň zaujímá profesní roli (získává přehled a informace v daném oboru).

Pokud jsme tedy určitým způsobem vymezili význam socializace, můžeme se ptát, jaký má v rámci fungování společnosti význam, funkci a smysl.

1.1.1 Funkce socializace

Nejnámější a také nejdůležitější funkcí socializace je začlenění člověka do společnosti. *„Socializace je procesem rozvoje takových vlastností a kompetencí, které umožňují postupnou integraci jedince do společnosti. Lze ji chápat jako takové začlenění jedince do společnosti, kdy v ní dovede bez problémů žít, je jí přijat a sám se s ní identifikuje. Socializační proces je zaměřen na rozvoj určitých, pro danou společnost typických vlastností a kompetencí. Jejich komplex představuje normu platnou v této společnosti“* (Vágnerová, 2004, s. 275, 276).

Další velmi důležitou funkcí je zajištění přetrvání kultury a společnosti. Jde o předávání norem, vzorců chování a hodnot z generace na generaci a jejich internalizaci. Uvedeným způsobem je možné zachovávat jistou kulturní kontinuitu, díky vytváření spojení mezi generacemi.

Socializace také zajišťuje stabilitu společenského uspořádání (v rámci jedné společnosti si všichni osvojují stejná pravidla, normy a vzorce chování) a je také předpokladem vzniku hodnotového a normativního konsensu ve společnosti. Jedná se o shodu většiny lidí o platnosti a funkčnosti určitých základních hodnot a norem, které nelze zpochybňovat. Takovýto konsensus umožňuje řád a společenskou stabilitu.

Socializace jakožto proces má svůj určitý průběh a funkce, jak bylo zmíněno výše, ale také své mechanismy, které probíhají v jedinci a napomáhají mu při socializaci.

1.2 Mechanismy socializace

Mechanismy socializace jsou takové pochody v jedinci, které jsou započaty jeho začleňováním do společnosti a vedou ke změnám v jeho vlastnostech, postojích apod.

„Podstata mechanismů socializace spočívá jednak v procesech učení, kterými si jedinec osvojuje určitý obsah socializace, jednak v regulačních procesech působení činitelů socializace. Učením se a sociálním řízením jedince se realizuje předávání a přijímání určitého obsahu socializace. Činitelé socializace působí svými regulačními zásahy na procesy učení jedince tak, aby dospěl k požadovaným cílům socializace“ (Výrost, Slaměník, 2008, s. 50).

Mechanismy lze rozdělit na vnější a vnitřní. Vnější mechanismy představují veškeré okolí jedince. Dá se tedy říci, že vnějšími mechanismy socializace jsou i její činitelé (viz následující kapitola). Jako příklad vnitřního mechanismu uvedeme mozek. Je dokázáno, že poškozením frontálních laloků může dojít k dramatické změně osobnosti. Vnější a vnitřní mechanismy se mohou navzájem ovlivňovat. Pokud jsou nároky okolí v rovnováze s předpoklady dítěte, je větší pravděpodobnost úspěšné socializace a naopak. Naproti tomu Odehnal (1988) tvrdí, že žádné vnitřní mechanismy neexistují a jedince může socializovat pouze společnost.

Jedním z klíčových mechanismů socializace je sociální činnost, kterou tvoří základní činnosti člověka, a proto jí věnuji následující kapitolu.

1.2.1 Sociální činnost

Nejdůležitějšími sociálními činnostmi jsou hra, učení a práce a podílejí se velkou měrou na socializačním procesu. Hra, která je prvotní dětskou aktivitou, je základní (převažující) socializační činností dítěte předškolního věku. Hrát si lze i v dospělém věku a ve stáří a tudíž je to činnost celoživotní. V průběhu ontogeneze se mění formy, druhy her a doba, kterou tomu člověk věnuje. Prunner (2008, s. 26) říká, že *„hra je typickou dětskou aktivitou a v procesu socializace daného jedince sehrává velmi významnou roli. Má velkou stimulační hodnotu, je zdrojem velkého množství rozvojetvorných podnětů, a to jak v oblasti poznávací, tak i v oblasti psychosociální. V herních aktivitách se dítě učí novým dovednostem a získává řadu*

praktických zkušeností. Hra je pro dítě, zejména předškolního věku základním stimulačním nástrojem pozitivně ovlivňujícím jeho celkovou genezi.“ Psychologové označují hru za stěžejní formu činnosti dítěte v předškolním věku. Svůj názor dokládají tím, že právě v tomto období prochází psychika dětí největšími změnami a skrze hru se jejich psychické procesy nejvíce a nejlépe rozvíjejí. *„Sociologie nalézá ve hře prostředek k poznávání sociální struktury a hodnot. Sociální psychologové využívají herní aktivity k objasňování strukturálních a dynamických aspektů v malých skupinách. Pedagogika se zajímá o hru jako o prostředek či metodu ve výchově a učení“* (Žumárová, Kaplánek, 2006, s. 22).

Hra plní také celou řadu funkcí. Příkladem jsou funkce poznávací a motorické, které nalezneme u konstruktivních her nebo funkce projekční, ve kterých si dítě promítá svůj pohled na svět. Mezi nejznámější funkce patří ta relaxační, kdy hra přináší uvolnění a odreagování se. Nápodoba dospělých v dětském světě her učí dítě chápat sociální role, ale jejím prostřednictvím si také dítě osvojuje pravidla chování. Hra napomáhá orientaci v základních společenských normách a hodnotách. Mimo jiné umožňuje dítěti navazovat vztahy (sociální dimenze hry) a to nikoliv pouze s dospělými, ale i s vrstevníky, což vede ke spolupráci a soutěžení.

Her existuje celá řada. V předškolním věku převažují konstruktivní, námětové a soutěžní hry. Dospělý věk se vyznačuje spíše hrami rekreačními, sportovními a společenskou zábavou. Někdo může, za jistou formu hry, považovat i sex.

Učení je další ze sociálních činností, jež zcela zásadně přispívá k procesu socializace. V užším slova smyslu chápeme učení jako osvojování dovedností, vědomostí a návyků institucionální formou. Zpravidla probíhá na začátku ontogenetického vývoje. V širším slova smyslu představuje učení celoživotní proces. Lze tak nazvat veškeré získávání zkušeností a obohacování osobnosti během individuálního života člověka. Velkou roli přitom hrají náročné životní situace. Kladou na člověka zvýšené nároky, při nichž se člověk učí novým formám chování. Pokud je člověk překoná, obohatí svoji osobnost. Dle Vágnerové (2004, s. 74) je *„učení jednou z podmínek trvalejší modifikace psychických, eventuálně somatických funkcí, která vzniká na základě zkušenosti. Učení může vést k trvalejší změně v prožívání, uvažování i chování.“* Dle Heluse (2006) probíhá učení na základě zpevnování neboli posilování, které popisuje jako *„kladné zpevnování odměnami, či negativní zpevnování tresty. Odměnami (kladným zpevněním) jsou reakce okolí na projevy jedince, které jsou jím vnímány jako příjemné: potvrzují správné řešení, jsou projevem jeho akceptace okolím atd. Podobně také*

tresty (negativní zpevnění) tvoří široké spektrum reakcí okolí, které jsou vnímány jako něco nepříjemného: potvrzení nesprávnosti řešení, ignorování, odmítnutí výhody, kárání, agresivní napadení. Kladné zpevnění zvyšuje frekvenci výskytu chování, které bylo zpevněno, naopak tresty ji snižují“ (Helus, 2006, s. 115).

Pro socializaci člověka je nejvíce přínosné tzv. sociální učení, které je závislé na kontaktu se společností. Jedinec si tak osvojuje postoje, dovednosti a návyky potřebné k životu mezi lidmi. Vágnerová (2004, s. 86) popisuje sociální učení jako „*předpoklad k porozumění různým projevům lidského chování, ale i k osvojení žádoucích způsobů chování. Do této kategorie patří osvojování komunikačních dovedností, postojů, hodnot a norem chování, sociálních rolí a z toho vyplývajících požadovaných způsobů jednání.*“ Při sociálních interakcích se člověk může učit hned několika způsoby. Uplatňují se jednodušší formy asociačního učení jako je podmiňování, ale i složitější způsoby jako je například identifikace, imitace nebo sugesce.

Identifikace neboli ztotožnění je hlubší formou nápodoby. Jedinec se ztotožňuje s osobou, ke které má vysoce pozitivní vztah. „*Podstata identifikace spočívá v tom, že nejde o pouhé napodobení vzorců chování určitého modelu, ale o přijímání jeho postojů, hodnot, názorů apod.*“ (Holeček, Miňhová, Prunner, 2007, s. 198). Nejde tedy jen o vnější stránku, ale jedná se zde o hlubší vztah. V některých případech může přejít v imitaci.

Imitace, je napodobování vnějších forem chování člověka (jeho vnějšího projevu). „*Vzhledem k tomu, že nezbytným předpokladem nápodoby je pozorování viditelných projevů chování jiných lidí, je tato varianta označována také jako učení pozorováním (tj. observační učení)*“ (Vágnerová, 2004, s. 87). Dítě spíše napodobuje chování rodiče svého pohlaví. Nenapodobuje vše, ale jen to, co odpovídá jeho věkové a mentální úrovni. Napodobování se nevztahuje k tomu, co je jevové (např. forma oblékání).

Sugesce je nekritické přejímání názorů, postojů a hodnot od druhých lidí. Stupeň sugestibility závisí do jisté míry s IQ a na stupni konformity. Ve druhém slova smyslu je sugesce formou komunikace s podvědomím člověka. Naše chování je ovlivňováno i motivy podvědomými. V neopsychoanalýze se pracuje s podvědomými motivy, které ovlivňují chování člověka.

Na stejný mechanismus socializace může každý subjekt reagovat rozdílně. Model, který je pro jedno dítě zajímavý a ztotožňuje se s ním, nemusí být pro druhé atraktivní. Dokonce,

ani když se s modelem ztotožní více dětí, nemusí dojít k imitaci či identifikaci stejných znaků modelu. A ani pokud i tyto znaky budou shodné, není samozřejmé, že v tomto imitování či identifikování budou subjekty stejně úspěšné.

Poslední ze sociálních činností je práce. Je to činnost, kterou člověk dělá s plnou vážností. Přináší určitou hodnotu, ať člověku samotnému nebo jeho okolí. *„Práce je převažující činností dospělého člověka v produktivním věku. V procesu práce působí člověk na jiné lidi a vytvářejí se specifické sociální vztahy a vlastnosti jako kooperativnost, smysl pro povinnost, houževnatost, pečlivost, svědomitost apod.“* (Holeček, Miňhová, Prunner, 2007, s. 197).

Mechanismy socializace lze uplatnit pouze při sociálních interakcích. Jedinec se ztotožňuje nebo napodobuje osoby, ke kterým má velmi vřelý vztah. Může se jednat o rodiče, kamaráda, profesora apod. Takovéto osoby lze označit také jako činitele socializace.

1.3 Činitelé socializace

Socializační činitelé jsou důvodem, proč se člověk stává příslušníkem daného společenství, nositelem a přenašečem kultury tohoto společenství. Nositelem a propagátorem jeho norem, hodnot apod. *„Funkci činitelů socializace mohou podle Odehnala plnit nejrůznější sociální skupiny, do kterých je jedinec začleněn, a nejrůznější osoby, se kterými vstupuje do různých vztahů. Hlavními činiteli socializace jsou však ty sociální skupiny, do kterých je jedinec relativně trvale a pevně začleněn a které proto mají možnost dlouhodobého přímého působení na jedince. Z tohoto hlediska se největší význam přisuzuje rodině, škole, skupinám vrstevníků, sociálním skupinám na pracovišti a dále hromadným komunikačním prostředkům“* (Výrost, Slaměník, 2008, s. 50).

Při každém socializačním působení musí být přítomen minimálně jeden socializovaný subjekt a jeden objekt neboli činitel socializace. Může se jednat i o větší skupinu jedinců - například žáci a učitelé nebo sourozenci a rodiče.

Také se může stát, že jedinec, který vystupuje v jednom socializačním procesu jako subjekt, může být v druhém objekt socializace. Stává se tak například v rodině, kdy je dítě socializováno rodiči a zároveň je objektem socializace pro svého mladšího sourozence.

Dalším případem je možná dominance jednoho modelu nad ostatními. Takovouto dominanci lze pozorovat například u starších sourozenců, kteří v rámci rodiny mohou mít odlišný sociální status a jejich model staršího sourozence převáží nad modelem rodičů. Dle Matějčka je dominance alternativního modelu nezbytná, a to především v pozdějších vývojových stádiích. Lze hovořit o alternaci negativní (např. různé party a s nimi spojená konzumace alkoholu, drog), nebo pozitivní v případě kompenzačních osob při socializaci jedince (např. oblíbený učitel, filmový hrdina apod.). V každém případě má právě přítomnost vrstevníků nepopíratelně pozitivní vliv na utváření chování v dospělosti.

Během života se zpravidla mění hlavní činitelé socializace i kompenzační osoby. V prenatalním období je hlavním činitelem matka a žádná kompenzující osoba zde není a ani nemůže být, ale v raném dětství již přicházejí kompenzační osobnosti v podobě otce, sourozenců či prarodičů. Ve školním věku se stává rodina kompenzačním činitelem a pozici hlavního činitele přebírají spolužáci a kamarádi.

Dle mého názoru je důležité zde uvést fakt, že pokud by v jedné fázi hlavní socializační činitel neplnil svou funkci a nebyl přínosem pro vhodnou socializaci a nebyla přítomna žádná dostatečná kompenzace tohoto jevu, potom jsou ohroženy všechny fáze následující, ale naopak ani úplné vypadnutí hlavního činitele nemusí znamenat destrukci socializace jako takové. Pokud je přítomna dostatečná kompenzace, například správně fungující prarodiče v případě rozvodu nebo úmrtí rodičů, potom nemusí dojít k nevratnému narušení procesu socializace.

1.4 Průběh socializace

Proces socializace je nejintenzivnější a nejvýznamnější v dětství, ale pokračuje celý život, v dospělosti a dokonce i ve stáří. Nejvýznamnějším socializačním prostředím je rodina. Rané sociální zkušenosti dítěte vytváří základ, který zahrnuje komplex prvních zkušeností s působením sociálního světa. Tyto zkušenosti bývají označovány jako bazální zkušenost. Z hlediska průběhu socializace je důležité, jaká tato rodina je, jak dítě přijala a jakou zde má pozici. Rodina působí na jedné straně jako reprezentant společnosti, jejích socio-kulturních tradic, ale na straně druhé je každá rodina něčím specifická. A protože i každé dítě je

jedinečnou individualitou, bude mít jeho socializace v tomto prostředí individuální, specifický průběh.

Existuje spousta teorií na vývoj dítěte a utváření jeho vlastního já. Níže vybrané teorie a jejich autoři jsou, dle mého názoru, ty nejvýznamnější a nejdůležitější. Prvním z nich je Psychoanalytická teorie vídeňského psychiatra Sigmunda Freuda.

1.4.1 Psychoanalytická teorie Sigmunda Freuda

„Dle Freuda je malé dítě bytostí, která klade nároky na okolí a nedokáže ovládat vlastní energii, protože je v podstatě bezmocná. Kojenec se musí naučit, že jeho potřeby nebo touhy nemohou být pokaždé okamžitě uspokojeny, což je bolestný proces. Děti nevyžadují jen jídlo a pítí, ale i erotické uspokojení“ (Giddens, 1999, s. 48). Pojem erotický vykládal Freud jako obecnou potřebu tělesného kontaktu s někým dalším. Ve vývoji osobnosti rozlišuje pět dynamických stádií, z nichž první tři stádia jsou vztažena k erotogenním zónám.

Prvním je orální stádium kde novorozeně spojuje slast s příjmem potravy (sání a polykání). Slastné zážitky jsou u konce, když je dítě odstaveno a v době kdy mu začínají růst zuby. Místo, které bylo dříve zdrojem slasti, je nyní centrem bolesti.

Anální stádium je definováno slastí z uvolňování napětí v konečníku skrze spontánní vyprazdňování střev. Toto stádium je ukončeno ve chvíli, kdy se dítě začíná učit na nočník a musí tak své vyprazdňování začít ovládat.

Následuje falické stádium, kde je zaměřena pozornost dítěte na genitální oblast. *„Objevuje se autoerotické chování. Během tohoto stadia vzniká Oidipův konflikt (u chlapců) a Elektrín konflikt (u dívek). Dítě se zamilovává do rodiče opačného pohlaví a vůči rodiči stejného pohlaví prožívá nepřátelství“* (Drapela, 2008, s. 26). Konflikty jsou nakonec vyřešeny identifikací s rodičem stejného pohlaví.

Období latence představuje dobu, kdy jsou sexuální impulsy v klidové fázi. Dítě vkládá energii do školy, hraní s kamarády a svých koníčků. Freud toto období vnímá jako zastavení a ústup v sexuálním vývoji.

Závěrečným stádiem před vstupem do dospělosti je genitální stádium, kdy se opět do vedení dostává libido. Jedinec navazuje již pravé erotické vztahy. Freudově teorii bývá mnoho vytýkáno. Feministické hnutí vytýká to, že se málo věnuje dívkám. Jiní autoři zase nemohou

přijmout, že by děti měli nějaké erotické touhy. Dle mého názoru je velkým nedostatkem, že teorie nepopisuje celý vývoj osobnosti, ale končí u pubescence.

1.4.2 Psychosociální teorie Erika Eriksona

Psychosociální teorie Erika Eriksona částečně vychází z psychoanalýzy, ale je zde silně omezen význam pudových motivů. „*Erikson chápal vývoj osobnosti jako proces probíhající epigenetickými stádii od narození do dospělosti a stáří. Epigenetický princip vysvětlil ve svém dialogu s Richardem Evansem: Epi znamená Na a geneze znamená Vznik. Epigeneze tedy znamená, že jeden prvek vzniká na podkladě jiného v čase a v prostoru*“ (Drapela, 2008, s. 68).

Erikson vymezuje osm stádií psychosociálního vývoje Ega neboli osm stádií člověka, z nich každé představuje jakousi psychologickou krizi, kde dochází ke konfliktu. Další vývoj je možný, jen pokud je konflikt vyřešen. Vyřešením tohoto konfliktu získá ego novou sílu, již Erikson nazývá ctností. V opačném případě dochází k oslabení ega a stagnaci ve vývoji jedince. První čtyři stadia odpovídají Freudovu vymezení vývoje v dětství, ovšem s důrazem na jejich společenský obsah. Erikson také předpokládá osobnostní vývoj i v dospělosti, a proto jeho stadia pokrývají celé období života člověka.

V prvním stádiu probíhá konflikt mezi důvěrou a bazální nedůvěrou. Kojenec se učí důvěřovat osobě, která se o něj stará a poskytuje mu pocit bezpečí. Výsledkem tohoto stádia je naděje, kterou Erikson vidí jako podmínku k tomu, aby člověk zůstal naživu.

Následujícím konfliktem je autonomie proti zahanbení a pochybnosti. „*Dítě se pouští do nových činností – chůze, mluvení – a učí se ovládat vyměšování. Erikson zdůrazňuje potřebu vyváženosti mezi „zadržováním“ a „pouštěním“, protože análně-svalové chování má své důsledky pro sociální interakce: příliš mnoho svázanosti, anebo příliš málo zábran. Ctností tohoto stádia je vůle*“ (Drapela, 2008, s. 69, 70).

Konflikt iniciativy proti vině je třetím stádiem. Pocit viny může být vyvolán sexuálními fantaziemi. Ctností tohoto stádia je účelnost, kdy dítě může, skrze hru, ukazovat své budoucí aspirace.

Mezi šestým rokem a počátkem dospívání nastává konflikt snaživosti a pocitu méněcennosti a úkolem dítěte je osvojit si dovednost cílevědomě a úspěšně zacházet s předměty hmotného světa. Úspěšné dosahování praktických cílů vlastní snahou v tomto

období je základem rozvoje kompetence, sebedůvěry a sebeprosazení v praktické činnosti. Neúspěchy vedou k ustavení pocitů vlastní méněcennosti ve srovnání s ostatními.

Páté stádium patří, dle Eriksona, mezi ty nejdůležitější. Jedinec prožívá konflikt mezi vlastní identitou a zmatením rolí. „*Erikson se domnívá, že v žádném jiném stadiu životního cyklu si nejsou tak těsně blízké příslib objevení sebe samého a hrozba ztráty sebe samého*“ (Drapela, 2008, s. 70). Po ukončení dětského období je v průběhu biologického a psychologického dospívání úkolem mladého člověka vytvořit si jasné pojetí vlastního já, svého místa a smyslu v životě. Jedinec navazuje velké množství společenských vztahů, ale těmi vývojově nejdůležitějšími jsou pro něj vztahy s vrstevníky a vzory, ať už pomyslnými nebo skutečnými. Úspěšné zakotvení ve světě s jasným vědomím vlastní identity jedinci umožňuje vytváření jednoznačných a smysluplných vztahů k sobě i k druhým. Rozporná zkušenost s tím, jak se jeví sobě a jak ostatním, vytváří neurčitou a zmatenou strukturu sebepojetí. Ctností v tomto stádiu je věrnost ke zvolenému životu, životní filozofii.

Konflikt intimity a izolace je vyvolán přijetím druhého člověka. „*Podle Eriksona je intimita zdravým spojením vlastní identity s identitou druhého beze strachu, že člověk ztratí sám sebe nebo „rozpuští“ svou identitu*“ (Drapela, 2008, s. 70). Ctností je zde láska, která představuje identifikaci s druhým člověkem.

V předposledním stádiu musí jedinec překonat konflikt mezi generativitou a stagnací. Úkolem jedince v dospělosti je přispívat druhým. Dle Eriksona se zájem upíná především k plození a vedení další generace. Jde o potřebu být produktivní a vytvářet něco hodnotného ať už ve své rodině nebo ve společenství, v němž člověk žije. Tato potřeba představuje ctnost, kterou Erikson nazval pečování. Neúspěšný vývoj se projevuje neschopností být takto prospěšný svému okolí. Člověk prožívá životní ochuzení a ztrátu činného kontaktu s druhými lidmi.

Integrita ego proti zoufalství je posledním konfliktem, který řeší jedinec ve stáří až do své smrti. V této poslední fázi má člověk za úkol najít smysluplnost v životě, který prožil. Smysl svého jedinečného života může najít pouze ve vztazích, které jej přesahují. To znamená ve spojení s dosavadním a dále pokračujícím životem lidstva, na němž se platně, byť časově a místně omezenou účastí, podílí. Erikson píše: „*v takovém konečném vyrovnání ztrácí smrt svůj osten. Nedostatek nebo ztráta rostoucí integrace „já“ se ohlašuje strachem ze smrti: jedinečný životní běh není přijímán jako poslední možnost života. Zoufalství vyjadřuje pocit, že čas je příliš krátký pro pokus začít znovu jiný život a vyzkoušet alternativní cesty*

k integritě“ (Erik H. Erikson in Kohoutek, 2003, s. 11). Výsledkem celého ontogenetického cyklu jedince a také poslední dosaženou ctností je moudrost.

1.4.3 Obecný popis průběhu socializace

Na závěr bych pro přehlednost uvedla základní (obecné) dělení vývoje osobnosti, které je společné pro spoustu autorů a můžeme ho nalézt i v učebnicích. Dělení začíná u kojeneckého věku, o kterém Říčan (1975, s. 261, 262) říká, že je to „*první sociálně psychologický vztah, do kterého dítě vstupuje, je vztah mezi ním a jeho matkou. Zde je dítě zpočátku v podstatě pasivní, a sociálně psychologický vztah je tedy jednostranný. To ovšem neznamená, že by se s dítětem v tomto období nedělo nic pro vývoj osobnosti podstatného*“. Již od prvních dnů svého života dítě usiluje o bezpečí a jistotu. Pokud má dítě pocit jistoty a spokojenosti vytváří si pozitivní vztah ke svému okolí. V této souvislosti mluvíme o bazálním pocitu jistoty, který dítě získává na základě pozitivního přijetí matkou, eventuálně rodiči.

V batolecím věku se začínají projevovat první socializační zkušenosti. Socializace v této době probíhá vesměs výhradně v rodině. Potřeba poznání, orientace v okolním světě je sociálně zaměřena i ovlivněna, dítě si vytváří kognitivní stereotypy a postoje k rozličným aspektům reality. Učí se rozlišovat různé lidi a různé situace, které vyžadují odlišné chování. Tímto způsobem se diferencují a naplňují další sociální role, které dítě samo v rodině získává. Ve vztahu ke světu je významné i učení normám, tj. pravidlům, chování.

„V předškolním věku se dítě dostává do kontaktu s větším množstvím různých lidí mimo oblast rodiny a v souvislosti s tím získávají další role. Jsou to role podřízené, určující vztah k dospělým (např. k učitelce v mateřské škole či sousedovi) i role souřadné, vymezující vztahy k vrstevníkům“ (Vágnerová, 2004, s. 278). V souvislosti s tím se dále rozvíjí systém sociálních norem. Děti přejímají hodnotový systém dospělých. Součástí osobního hodnotového systému se stávají i obecně uznávané normy chování. Dítě se s nimi identifikuje a občas se podle nich řídí i tehdy, když není přítomen nikdo, kdo by jej za nedodržení trestal. Postupně se vytváří vnitřní kontrolní systém, tzv. svědomí.

Pro dítě ve školním věku má největší socializační vliv škola. Nástupem do školy se dítě dostává do nového prostředí, které svými nároky stimuluje jeho další socializační rozvoj. Škola připravuje jedince k účasti na fungování společnosti, snaží se jej zespolečnit. Role školáka slouží jako sociální potvrzení významného vývojového pokroku a je spojena s

nutností vzdát se svého výlučného postavení, které má v rodině. Socializační proces ve škole není omezen pouze na institucionální socializaci a přípravu jedné kategorie budoucích sociálních rolí. Důležité je ve škole i socializační působení vrstevnické skupiny. Ve středním školním věku se dětská skupina stále více diferencuje. Významným signálem socializačního pokroku ve středním školním věku je schopnost jednat jako skupina, jednotně a koordinovaně, i když zatím ještě dost primitivně. Skupina může dát najevo svůj postoj, např. odmítání nebo nadšení.

„Dospívání je obdobím emancipace ze závislosti na rodině, to znamená i z podřízenosti normám a hodnotám světa dospělých. Takové osamostatnění je předpokladem další diferenciaci v oblasti sociálního chování, přijetí nových rolí a vyjasnění vztahu k normám a hodnotám různých skupin“ (Vágnerová, 2004, s. 281). Sociální zralost charakterizuje citlivost jedince k projevům ostatních lidí, spolehlivost v mezilidských vztazích, sebekontrola v oblasti afektivních projevů i veškerého chování, která respektuje sociální normy. Člověk jako důkaz své zralosti přijímá zodpovědnost, která z role dospělého vyplývá.

Přechod k dospělosti je vysoce náročným obdobím. Jedinec začíná plnit samostatné role v pracovním i soukromém životě. Socializace je sice nekončící proces, ale v této době už by měl být jedinec do společnosti plně začleněn. V této životní fázi jde spíše o vývojově podmíněné proměny sociálního postavení a způsobu života. *„Někdy je tato fáze socializace označována jako sekundární. Lidé přicházejí do nového prostředí, do nových sociálních situací, které na ně působí jinak než ty předcházející, mají jiné požadavky“* (Vágnerová, 2004, s. 282).

Ve stáří se opět mění role, postoje i vztah k normám. Jedinec plní nové role, jako role prarodiče, důchodce či vdovce. Většinou se dostavuje pocit ochuzení a zhoršení životního postavení. *„K tomuto přispívá i generalizovaný postoj společnosti ke starým lidem, tzv. ageismus, považující stáří za období celkového úpadku a ztráty přijatelného sociálního postavení“* (Vágnerová, 2004, s. 283).

2 Volný čas

2.1 Vymezení pojmu volný čas

Čas, jako takový, se rozděluje na dva hlavní úseky a to na čas pracovní a mimopracovní. Čas mimopracovní se dále dělí na čas vázaný a volný. Vázaný čas je věnován každodenním rutinním záležitostem, které souvisejí se základními potřebami člověka (spánek, jídlo, hygiena, chod domácnosti). Na druhé straně je čas volný, kde nejsou vymezeny žádné určité činnosti.

Volný čas je velice rozšířeným pojmem. Většina lidí užívá tento termín, aniž by doopravdy věděli, co znamená. Definic volného času je nepřeborné množství. Autory je chápán v negativním (volný čas je to, co zůstane po odečtení času věnovaného škole, práci, domácím pracím, biologickým potřebám, atd.) i v pozitivním (volně disponibilní časový úsek, kde se může jedinec svobodně realizovat) smyslu slova.

„Volný čas je souhrn činností, které může člověk provozovat s plnou libovůlí, buď pro odpočinek nebo pro pobavení, či pro rozvoj svých znalostí nebo nezištné školení, pro svou dobrovolnou účast na společenských záležitostech nebo svobodnou tvůrčí činnost poté, když se uvolnil ze závazků pracovních, rodinných i společenských“ (Hájek a kol., 2004, s. 25). Předchozí definice volného času pochází z knihy Děti, vedoucí a volný čas.

Profesor V. Spousta (1994, s. 7) uvádí: *„Volný čas je nejpříjemněji prožitá svoboda, má její omamnou vůli a prostor k rozletu, ale i nutnost volby a z ní plynoucí odpovědnost.“* Dle pedagogického slovníku je volný čas to, co nám zůstane po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu, domácnost a o sebe.

Dle mého názoru by měl být volný čas brán jako pozitivní součást každodenního života, a proto mne zaujala definice M. Vážanského (1992, s. 11), který říká: *„Volný čas je doba znamenající pro jedince svobodu, možnost svobodně se realizovat a dělat cokoli k čemu není nucen druhými, ani sám sebou. Jedná se o částečně samostatnou oblast lidského života.“*

Volnému času, jeho vymezení i obsahu se věnuje celá řada oborů. Považuji za důležité zde přiblížit psychologický a sociologický pohled na problematiku volného času.

2.2 Psychologický a sociologický pohled na volný čas

V psychologii jsou otázky volného času zpravidla zaměřeny na individualitu člověka, který je podmiňován biologickými dispozicemi a sociálními podmínkami, v nichž se nachází.

Volným časem se zabývá také pedagogická psychologie, která zkoumá spíše otázky výchovy a vzdělávání ve školských i jiných zařízeních. Volný čas je tu oblast, kde dochází k formování osobnosti člověka. „*Při využívání volného času dětí a mládeže můžeme poukázat na mnoho výchovných možností. Dává nejen odpočinek, zábavu a kompenzaci jednostranných učebních činností, ale také poskytuje příležitost:*

- *K poznání různých druhů činností a oblastí života společnosti, což je důležité z hlediska přípravy pro povolání i pro ostatní formy účasti člověka na životě společnosti.*
- *K formování vědomostí, dovedností a schopností, zájmů, volních i dalších rysů v zájmových činnostech, což jsou činnosti silně motivované a již proto mohou mít značné formativní účinky*
- *K tomu, aby se mladý člověk naučil i pro další období svého života vhodným způsobem využívat volného času*
- *K upevnění tělesného i duševního zdraví, k mnohostrannému, vnitřně bohatému životu a rozvoji osobnosti vlastní i osob svého nejbližšího prostředí“ (Čáp, 1980, s. 293).*

Dle Spousty (1994) je psychologickým měřítkem správného využívání volného času rozvoj osobnosti člověka, na kterém se nepodílí jen činnosti ve volném čase, ale i řada činností každodenního života. Toto měřítko sdílí s psychologíí i sociologie, a proto bych zde, pro srovnání, uvedla také sociologický pohled na problematiku volného času.

„*Z hlediska sociologického a sociálně psychologického je zapotřebí sledovat, jak činnosti ve volném čase přispívají k utváření mezilidských vztahů, napomáhají tyto vztahy kultivovat. Významná je i určitá možnost kompenzace vlivu některých problémových rodin a úrovně sociální péče ve volném čase. Vytváření formálních i neformálních skupin na základě společného zájmu je součástí socializace jedince. Je zřejmé, že způsob využívání volného času u dětí je ovlivněn sociálním prostředím“ (Pávková, 2002, s. 15).*

Existují sociologické teorie, které tvrdí, že volný čas je vázaný především na společnost. Toto tvrzení lze podpořit následující tezí: volný čas je důležitou součástí společnosti i jedince,

a proto by k němu společnost neměla přistupovat odmítavě a měla by se zajímat o to, co lidé ve volném čase dělají a vytvářet vhodné podmínky pro trávení volného času. Společnost by měla preventivně nabízet pozitivní řešení, které by zbránilo vzniku deviantního chování (Duffková a kol., 2008). V sociálním prostředí působí na jedince mnoho vlivů. Tím nejdůležitějším, pro tvorbu hodnotného trávení volného času, je samozřejmě rodina, která má největší vliv v průběhu primární socializace.

S tématem práce více souvisí sekundární socializace, která probíhá ve škole, ve skupině kamarádů a v institucích pro volných čas. Volný čas dětí a mládeže a jeho naplňování pozitivními aktivitami hraje významnou roli při utváření osobnosti mladého člověka a při jeho pozitivní socializaci. Náplň volného času má pro jedince určitý význam, smysl a lze také vymezit jeho konkrétní funkce.

2.3 Funkce a význam volného času

V odborné literatuře se často nerozlišuje mezi pojmy význam a funkce volného času a tam, kde taková snaha je, není tento rozdíl dostatečně objasněn. Dle mého názoru lze za funkci volného času považovat to, co nám může volný čas nabídnout. Naproti tomu význam volného času je to, co si skutečně z doby strávené volným časem odnese, tedy to, jaký pro nás má užitek. Lze tedy říci, že každá funkce může být i významem, pokud na sobě její vliv jedinec skutečně pocítí. Příklad lze ukázat na relaxační funkci. Pokud se po čase stráveném relaxací cítí jedinec opravdu lépe, je odpočínutý a uvolněný, pak pro něj takto strávený čas měl kýžený význam. Nejrozšířenější pojetí základních funkcí volného času je od J. Dumazediera. Ten považuje za 3 hlavní funkce:

1. Odpočinek (délassement) – volný čas osvobozuje od únavy a odstraňuje fyzické nebo nervové poruchy vyvolané výkonem povinností, zejména práce.
2. Rozptýlení (divertissement) – volný čas umožňuje uniknout z monotónnosti práce a přináší člověku zábavu a rozptýlení
3. Rozvoj osobnosti (développement) – volný čas podporuje fyzický, kulturní a sociální rozvoj osobnosti.

Za základní funkce volného času lze také považovat tyto:

- výchovně vzdělávací funkce – má velký význam pro rozvoj schopností, potřeb a zájmů.
- Regenerační a zdravotně hygienická – slouží k obnově sil, má vliv na duševní i tělesné zdraví.
- Relaxační – jako kompenzace pracovního vytížení.
- Socializační – vznikají nové sociální vztahy, uplatňuje se potřeba prospěšnosti, společenského uplatnění. Umožňuje kulturní rozvoj a obohacení.
- Preventivní – předcházení poruchám chování.

Podle Spousty (1994) můžeme mezi hlavní funkce trávení volného času zařadit odpočinek, který slouží k regeneraci pracovních sil, zábavu, která má funkci obnovení sil duševních a samozřejmě také vlastní rozvoj člověka, který je uskutečňován spoluúčastí na vytváření kultury. Pokud se podíváme na další funkce volného času, můžeme zde zařadit tyto skutečnosti:

- Působí jako prevence vzniku a výskytu sociálně patologických jevů
- Ovlivňuje sociální vztahy a komunikaci
- Podílí se na utváření hodnotového systému
- Rozvíjí potřebu celoživotního vzdělávání
- Ovlivňuje další učení a poznávání
- Může mít vliv na prevenci chorob aj.

Jak již bylo zmíněno v úvodu, všechny zde uvedené funkce volného času, lze chápat také jako jeho význam. Dle mého názoru spočívá význam volného času v přímém působení volnočasových aktivit na jedince, a to – na formování osobnosti, vytváření příležitostí k setkávání s novými lidmi, poznávání nových druhů činností, formování dovedností, upevňování tělesného a duševního zdraví, apod.

3 Možnosti socializace prostřednictvím volnočasových aktivit

„Volný čas je vyplněn činnostmi různého druhu, které můžeme souhrnně označit jako činnosti ve volném čase. Mezi činnostmi ve volném čase se často rozlišují činnosti oddychové a zábavní a naproti tomu zájmové. Pro výchovu a formování osobnosti jsou zvláště důležité zájmové činnosti, které se realizují dlouhodobě a se silnou motivací. Takovéto činnosti kladou zvýšené požadavky na psychické předpoklady, takže mají výrazné formativní účinky a poskytují značnou příležitost k uspokojení člověka v jeho nejrůznějších potřebách včetně potřeby seberealizace. Mohou se také stát východiskem pro profesionální vývoj jedince a pro jeho přínos členům rodiny nebo jiné malé sociální skupině“ (Čáp, 1993, s. 307).

Volný čas lze trávit hned několika způsoby. Lze si vybrat mezi organizovanou a neorganizovanou činností, kolektivní nebo individuální a také zda má být činnost aktivní nebo pasivní. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2002, s. 6, 7) rozlišilo následující formy volnočasových aktivit:

- *„fyzická aktivita realizovaná organizovanou tělovýchovou a sportovní činností a neorganizovanou tělovýchovou a sportem*
- *zájmová činnost s účastí na práci ve výtvarných, přírodovědeckých, technických, hudebních kroužcích apod.*
- *pohyb na čerstvém vzduchu spojený s fyzickou aktivitou (turistikou, prací na zahradě, apod.)*
- *společenská činnost prováděná v co největší míře venku a při pohybové aktivitě*
- *zábava kompenzující duševní napětí a přispívající k rozvoji osobnosti“.*

Tato kapitola se bude zabývat aktivními volnočasovými činnostmi, protože mají, dle mého názoru, největší přínos při rozvíjení osobnosti člověka. Některé činnosti jsou natolik rozmanité, že svými nároky na jedince rozvíjejí mnoho jeho psychických předpokladů. Největšího formativního účinku dosáhneme za pomoci uměleckých aktivit, sportu, vzdělávání nebo činností, které mají vztah k přírodě, jako například skauting.

Aktivní činností se neformují jen návyky, ale celá osobnost a její rysy. Vytvářejí se komponenty návykové, volní, motivační i poznávací. Ve skupinové činnosti probíhá navíc sociální interakce a komunikace. *„Uplatňují se zde mechanismy sociálního učení, zvláště napodobení a identifikace; působí mechanismy malých sociálních skupin. Uspokojují se sociální potřeby jedince. Ve společné činnosti vzniká příležitost k formování sociálních dovedností a rysů osobnosti, které se týkají vztahu mezi lidmi“* (Čáp, 1993, 300).

Velké množství volnočasových aktivit probíhá ve skupině. *„Skupina je základní společenskou jednotkou, organizovaným systémem, v němž jsou vztahy mezi členy strukturovány podle určitých pravidel“* (Vágnerová, 2004, s. 308). Skupiny jsou dále děleny dle velikosti na velké, střední a malé sociální skupiny. V této práci se budeme zabývat malou sociální skupinou. Za malou sociální skupinu považujeme rodinu, školní třídu nebo třeba právě sportovní tým, pěvecký sbor a výtvarný kroužek. *„Malé sociální skupiny charakterizuje jak vzájemné uvědomění si sebe jako skupiny, tak možnost vzájemné interakce. V malých sociálních skupinách jsou vztahy jejich členů navzájem závislé (chování každého člena skupiny ovlivňuje chování každého dalšího člena této skupiny), členové mají společné názory, cíle, hodnoty a normy, které regulují jejich chování“* (Gillernová a kol., 2000, s. 67).

Mezi základní znaky malé sociální skupiny patří identifikace se skupinou, kdy se jedinec považuje za člena skupiny. Dalším znakem je navazování konkrétních vztahů s ostatními členy skupiny. Skupinové vztahy mohou mít různý charakter, například nadřazenost, podřízenost, kamarádství, odmítání apod. Dle Vágnerové (2004, s. 311) *„charakter vztahů určuje míru koheze, tj. soudržnost skupiny. Pokud by převážily negativní vztahy, mohlo by dojít k jejímu rozpadu.“* Každá skupina se také řídí vlastními normami a pravidly, které upravují chování a vztahy mezi členy. V některých skupinách jsou za porušení pravidla udílány sankce. Společný cíl je dalším charakteristickým znakem skupiny. Může se stát, že je skupina utvořena pouze za účelem dosažení určitého cíle a následně potom zaniká, jelikož už není důvod pro její existenci.

Malé sociální skupiny rozdělujeme na primární a sekundární. *„Pro primární skupinu jsou charakteristické přímé, důvěrné citové vztahy, intimní atmosféra a velká soudržnost (rodina)“* (Gillernová a kol., 2000, s. 67). Sekundární skupiny jsou zaměřeny spíše na uspokojení odlišných potřeb, jsou důsledkem určitého zájmu o úkol (sportovní tým, skautský oddíl). Sekundární skupiny mají vliv na charakter jedince a pomáhají mu rozvíjet vlastnosti a dovednosti. V následující části se zaměříme na konkrétní vliv těchto skupin na vlastnosti

jedince a jeho socializaci. Volnočasových aktivit je nepřehledné množství a nelze je zde uvést všechny a z tohoto důvodu budou přiblíženy tři formy trávení volného času a jejich vliv na socializaci osobnosti. Pozornost bude věnována sportovním aktivitám, uměleckým činnostem a skautingu, jakožto zástupci výchovných skupin. Všechny tři skupiny mají společné dva hlavní znaky, které přispívají k socializaci jedince, a proto se budeme zabývat nejprve jimi.

3.1 Společné znaky volnočasových skupin a jejich vliv na socializaci jedince

Na základě charakteristik volnočasových aktivit byly vymezeny dva hlavní znaky, které mají společné, a které přispívají k utváření osobnosti jedince a jeho socializaci. Prvním z nich je spolupráce neboli kooperace. Psychologický slovník (Hartl, Hartlová, 2009, s. 275) charakterizuje kooperaci jako „*součinnost, spolupráci několika osob, která je zaměřená za účelem dosažení téhož cíle.*“ Dále je zde vymezena kooperativnost jako vlastnost jedince, která předpokládá „*schopnost spolupracovat, přátelskost, otevřenost. Je to rys ovlivňující interpersonální chování a vztahy*“ (Hartl, Hartlová, 2009, s. 257).

Dle mého názoru je spolupráce nejdůležitější sociální interakcí, která napomáhá v socializaci jedince. Je to základní forma sociálního chování. Spolupráce představuje společné úsilí vynaložené za účelem úspěchu, na kterém se všichni podílejí. Jde o vzájemnou důvěru, otevřenost, upřímnost, ale také ochotu ustoupit. Jedinec se učí ve skupině pracovat, komunikovat, vzájemně si pomáhat a brát ohledy jeden na druhého. Spolupráce je při kolektivních, zejména sportovních, aktivitách samozřejmostí. Pokud by spolu například hráči basketbalu nespolupracovali a hráli každý sám za sebe, nejspíše by nikdy žádný zápas nevyhráli. Při uměleckých aktivitách je spolupráce nejpatrnější u tanečních skupin (návuk choreografie) a hudebních souborů (sehranost nástrojů). Také skauting vede své členy ke vzájemné spolupráci a komunikaci. I ve skautingu vznikají přátelské vazby, které mohou trvat po celý život. Pro někoho se můžou přátelé z oddílu stát takzvanou „druhou rodinou“. Jedinec, který se naučí spolupracovat v rámci jedné sociální skupiny, by měl zvládnout lépe spolupráci také v jiné sociální skupině. Se spoluprací jde ruku v ruce také druhý charakteristický rys, kterým je komunikace.

„Komunikaci bychom mohli definovat jako interakci mezi jedinci téhož druhu, při které jsou sdělovány a přijímány informace. V podstatě jde o proces vzájemného dorozumívání, kdy sdělující předává příjemci nějakou informaci“ (Holeček, Miňhová, Prunner, 2007, s. 254). Při mnohých sportovních aktivitách hraje komunikace velmi důležitou roli. Hráči jednoho týmu se spolu dohadují na strategii, analyzují společně průběh zápasu, domlouvají si společná pravidla nebo si jen sdělují své zážitky. Při sportu se uplatňuje také neverbální komunikace, kdy se spoluhráči mezi sebou dorozumívají různými posunky a gesty. Zvednutím ruky si basketbalisté dávají najevo, že jsou volní (nejsou blokováni žádným protihráčem) a tudíž jim může být nahrán míč a volejbalisté si, zejména při deblech, ukazují, jak mají hrát. Za běžných okolností však probíhá verbální i nonverbální komunikace současně.

V umění je dovednost správně komunikovat nejvíce patrná u divadelních souborů. Obecně převládá názor, že lidé z divadelních kruhů mají sebevědomější vystupování i mimo jeviště, jsou komunikativnější a pohotověji dokážou reagovat na změnu situace. Z výzkumu národního informačního a poradenského střediska pro kulturu (dále jen NIPOS) vyplývá, že *„činnost v dětském uměleckém kolektivu trvale pozitivně ovlivňuje člověka. Většina oslovených vnímá sama sebe jako kulturní a aktivní osobnost a schopnosti podporované v rámci kolektivních uměleckých aktivit (schopnost spolupráce, odpovědnost, tvořivost či sebevědomí) pokládá za důležité pro život. Absolventi se trvale vracejí ke své zkušenosti z dětství, např. v zájmu o práci s dětmi. Mají potřebu styku s uměním a přátelské svazky z dětské aktivity přetrvávají po celý život“* (NIPOS, 2003 – 2007).

3.2 Sportovní aktivity a jejich vliv na socializaci osobnosti

Pokud se v této kapitole zabýváme sportem, nejedná se o vrcholový výkonnostní sport, ale o volnočasovou aktivitu, kde nejsou ze strany rodičů a trenérů kladeny vysoké nároky na výkon dětí. Vliv rodičů na děti při výběru volnočasových aktivit je velký i u sportu. Čím vyšší význam budou rodiče přisuzovat sportu, tím spíše ho budou děti vnímat jako atraktivní činnost. V rodině vzniká i primární sportovní zkušenost, jelikož jsou to většinou právě rodiče, kdo učí házet děti míčem, jezdit na kole, lyžích a bruslích a kupují jim sportovní vybavení. Samozřejmě že ne všechny rodiny se v tomto ohledu chovají stejně. Není dáno, že pokud jsou

sportovně založení rodiče, bude takové i dítě a ani děti v rámci jedné rodiny nemusejí být ve vztahu ke sportu vedeni stejným způsobem. Takovýto rozdíl je nejvíce patrný u sourozenců, kde je chlapec a dívka. Chlapci většinou nebývají tolik pod kontrolou rodičů, jako tomu bývá u dívek, a proto se již v předškolním věku mohou věnovat více sportovním hrám a fyzickým dovednostem. Jakou úlohu má tedy sport při utváření osobnostních rysů jedince a jeho socializaci?

„Komparační studie zkoumající skupinu sportovců a nesportovců přinesla zjištění, jejichž tvrzení naznačuje socializační dopad sportu v následujícím kontextu:

- *příležitost prověřovat a rozvíjet vlastní schopnosti a identitu i mimo rámec sportu,*
- *přístup ke zkušenostem mimo rámec šatny a hrací plochy,*
- *formování nových vztahů mimo úzký rámec sportu,*
- *poučení, jak možno prakticky využít sportovní zkušenosti i v jiných oblastech života*
- *příležitost jednat s jedincem jako komplexní osobností a nikoli jako jednostranně rozvinutým sportovcem,*
- *šanci být kompetentní, zodpovědný a uznávaný i mimo úzký rámec sportu“* (Coakley, 2001, s. 92, 93).

Dle mého názoru přispívají sportovní aktivity nejvíce k rozvoji motorických dovedností, vůle a smyslu pro fair play.

Motorická dovednost je učením získaná dispozice ke správnému vykonávání určité pohybové aktivity a vyžaduje přesné ovládnutí motorické funkce. Motorické učení lze chápat jako osvojování pohybů, které jsou založeny na vzájemné koordinaci pohybů a sensorických vjemů. Sportovní činnosti tvoří úzkou, velmi specifickou část lidské motoriky. Jejich specifická je dána plněním cílů, kterými je motorické učení v tělovýchovném procesu a ve sportu určováno. V mnoha případech mají dovednosti v tělesné výchově přirozený charakter (chůze, běh), ve sportovních disciplínách se jedná o dovednosti, které byly uměle vytvořeny. Při sportovních aktivitách zvyšuje jedinec svoji vytrvalost, sílu a rychlost.

„Vůle je schopnost chtění, vědomé volby určitého cíle a s ním spojeného úsilí zaměřeného na jeho dosažení, které může být nepříjemné nebo nějak omezující“ (Vágnerová, 2004, s. 197). Vůle je vědomá složka, která zahrnuje vědomí aktivity Já, svobody a

odpovědnosti. Vágnerová (2004, s. 197) říká, že „*vůle jako osobní dispozici nelze jednoznačně vymezit, patří ve stejné míře mezi schopnosti jako mezi tendence (tj. motivačně účinné faktory)*.“ Vůle je složitou vlastností, kterou lze rozdělit na větší počet dílčích složek, mezi které patří síla motivů, rozhodnost, cílevědomost, odvaha, vytrvalost, sebeovládání apod. Pro sportovní aktivity je asi nejvíce charakteristická cílevědomost a vytrvalost.

Člověk, který má svůj pevně daný cíl a sleduje ho, má k čemu upnout vůli. Vědomí cíle ho vede k tomu, aby cíli podřizoval své konání a rozhodování (např. sportovci, pokud chtějí vyhrát zápas). Vytrvalost se uplatňuje již v procesu realizace. Sportovec musí vydržet v činnosti a nenechat se odradit překážkami. Budoucí trenéři se ve škole učí, jak vůli svých svěřenců posilovat. Jde tedy o vlastnost, kterou lze cvičením neustále posilovat.

Téměř každý sport má svá pravidla, kterým se musí jedinec podřídit a respektovat je. V týmu svých spoluhráčů se musí naučit dodržovat normy, osvojit si vzorce chování a pravidla jednání. Při týmovém sportu se musí jedinec naučit sebeovládání. Jeho chování neovlivní pouze jeho výkon, ale může ovlivnit výkon celého družstva. Hra fair play je základem každé sportovní aktivity. Tyto vzory chování může jedinec přebrat a aplikovat i do běžného života. Pokud se naučí řešit konflikty na hřišti je velká pravděpodobnost, že uspěje i v sociálních interakcích mimo hřiště. Stejně tak i existenci pravidel a respektování fair play hry ovlivní chování jedince v životě. Pokud se ztotožní s normami a pravidly sportovní aktivity bude pro něj snazší se ztotožnit s normami společnosti, ve které žije.

Sportovní aktivity rozvíjejí také další rysy osobnosti. Slepíčka, Hošek a Hátlová (2006) vymezili čtyři dimenze socializace, které se uplatňují v obecné rovině i ve vztahu ke sportu. Tou první je společenská identita, kde jsou zahrnuty hodnoty, normy, symboly a sociální techniky uznávané společností, které jedinec v rámci socializace přejímá. Ve sportu představují hodnoty a normy pravidla, která určují průběh sportovní aktivity.

Vedle společenské identity je důležitá také sebeidentita. Sportovní aktivity, zejména ty kolektivní, vytvářejí prostředí, kde se proměňují pozice a role, což může přispívat k ovlivňování vlastní identity v pozitivním i negativním smyslu. Sebeprosazení je také nedílnou součástí sportu. Při sportovních činnostech musí jedinec používat tvořivé myšlení k řešení rychle se měnících situací nebo při konfrontaci s druhými a to jak na individuální, tak i kolektivní rovině. Propojení sebepojetí se sociálními zvyky jedince zdůrazňuje nutnost vazby na sociální okolí. Sociální kontakt s druhými je nezbytnou podmínkou sportovní aktivity.

Při sportovních aktivitách také vzniká smysl pro zodpovědnost, ať už sám za sebe, za ostatní spoluhráče nebo za své tělo. Člověk, který dokáže přijmout následky za své chování například při fotbalovém utkání, dokáže převzít zodpovědnost za své činy vykonané v běžném životě.

Na závěr je nutno zdůraznit, že sport sám o sobě není socializačním činitelem a tudíž nezapříčiňuje změny v postojích, povahových rysech a chování. Sport působí na jedince vždy spolu se sociálním prostředím a se sociálními interakcemi a procesy v něm probíhajícími. Sport nebude mít na člověka pozitivní vliv, pokud se rodiče, trenéři či vychovatelé nezapříčiní o to, aby měli děti ke sportu kladný vztah.

3.3 Umělecké aktivity a jejich vliv na socializaci osobnosti

„Kolektivní zájmová umělecká činnost zejména hudební, ale i taneční, divadelní a výtvarná existuje na území českého státu v rozmanitých podobách již několik století. V moderní době nabývá na novém významu pro svou schopnost probouzet, podporovat a rozvíjet ty stránky člověka, které civilizační procesy a negativní společenské jevy potlačují“ (Cveklová, zdroj: <http://www.nipos-mk.cz/?p=2857>). Stejně jako u volby sportovních aktivit, tak i u uměleckých, mají velký vliv na dítě rodiče a nejbližší okolí. Pokud dítě vyrůstá v umělecky laděném prostředí je zřejmé, že i ono bude mít k umění kladný vztah.

Umělecké aktivity mohou vytvářet aktivní a kulturní osobnost a podporovat rozvoj spolupráce, tvořivosti, disciplíny, sebevědomí či sebeprosazení. Za umělecké jsou v této práci považovány aktivity výtvarné, hudební, divadelní a taneční.

Dle mého názoru je základním prvkem každé umělecké aktivity tvořivost. Holeček, Miňhová, Prunner (2007, s. 71) charakterizují tvořivost jako „složitý proces, ve kterém se uplatňují nejen obecné intelektové schopnosti jedince (pružné a pohotové myšlení, dobrá paměť, vyjadřovací dovednosti apod.), ale také ostatní složky jeho osobnosti (emoce, fantazie, zájmy, motivace, volní vlastnosti apod.). Tvořivá činnost závisí na schopnosti jedince spojit přesné a intuitivní (pod povrch věcí zaměřené) vnímání s bohatou fantazií, intelektovou kapacitu s citovým hodnocením.“ Časopis o zážitkové pedagogice Gymnasion definuje tvořivost jako „subjektivně svobodný proces, jehož kořeny nacházíme v přirozené podstatě

každého člověka. Lidská tvořivost se projevuje nejen v interakci člověka s prostředím (vytvářením produktů), ale i ve „vnitřním životě“ jedince (vytvářením představ a fantazijních obrazů), který dává životu hluboký smysl“ (Němec, 2006, s. 32). Z výzkumu národního informačního a poradenského střediska pro kulturu (dále jen NIPOS) vyplývá, že kolektivní umělecké aktivity pozitivně ovlivňují rozvoj tvořivých schopností dítěte. Každá umělecká aktivita rozvíjí jiný specifický druh tvořivého myšlení (divadlo-vyjadřovací schopnosti).

Lidská tvořivost má nekonečně mnoho podob a vyskytuje se všude kolem nás v podobě lidských produktů, způsobu chování, vyjadřování nebo skrze schopnost tvořivě řešit problémy běžného života. Tvořivé myšlení seznamuje jedince s obecnými postupy řešení problémů a dává mu tak nahlédnout na životní realitu z jiného úhlu. Vyžaduje zapojení všech stránek osobnosti a tím přispívá k jejich podněcování a rozvoji. Každý člověk má určitou schopnost tvořit a také, pokud bude chtít, tuto schopnost patřičným způsobem rozvíjet.

Pokud jedinec umí kreativně řešit problémy při uměleckých činnostech, pak i problémy v běžném životě bude umět řešit lépe. Umělci a kreativní lidé všeobecně mají ve společnosti své místo. Společnost na ně nahlíží s uznáním a respektem pro jejich nadání, jsou pro ni určitým způsobem zajímaví.

Umělecké činnosti také dovedou přispět k rozvoji empatie. *„Empatie je umění dovedně zacházet s emocemi, vcítit se do situace druhé osoby a emocionálně se ztotožnit s jejím viděním, cítěním, chápáním. Je to schopnost číst i neslovné projevy druhého, chápat o co usiluje a souvisí se schopností naslouchat a vnímat neverbální komunikaci“* (Hartl, Hartlová, 2009, s. 139). Při uměleckých činnostech tvoří člověk zejména podle toho, jak se cítí, přizpůsobuje tomu svůj výtvarný projev. Pokud například muzikant prožívá smutné období, je pravděpodobné, že nebude produkovat a hrát rychlé a veselé skladby. Ve výtvarném umění lze z obrazu vyčíst, v jakém rozpoložení jej umělec vytvářel. Ve výtvarném kroužku lze posilovat umění empatie pomocí rozboru kresby. Děti by se měly zapřemýšlet nad tím, proč nakreslily obrázek, tak jak ho nakreslily. Proč použily tyto barvy, prostředí, postavy apod. Pokud si spojí vlastní pocity s výsledným obrázkem u sebe, půjde jim to snadněji i u jiných lidí. Rozvoj empatie podporuje vhodně navozená atmosféra, motivace, společné prožitky při výtvarných činnostech, vyprávění, rozhovory.

3.4 Skauting a jeho vliv na socializaci osobnosti

Skauting je zde zvolen jako zástupce výchovných skupin a to z toho důvodu, že autorka práce je aktivní vedoucí ve skautském středisku. „*Skautské hnutí je dobrovolným nepolitickým výchovným hnutím pro mladé lidi, otevřené všem bez rozdílu původu, rasy nebo vyznání, ve shodě s cíly, principy a metodami stanovených zakladateli*“ (Hrica a kol., 2004, s. 24). Na skautingu jsou podstatné dvě věci. Za prvé je to promyšlený systém výchovy a sebevýchovy a za druhé vede jedince k respektování sdílených hodnot mezi lidmi, jako jsou mezilidské vztahy, férové jednání nebo pokora k tomu, co nás přesahuje. Skauting znamená přátelství, společenství, příležitost rozvíjet se, pomáhat lidem a přírodě kolem sebe a hledat směr pro svůj život.

Skauting se zaměřuje především na rozvoj morálních hodnot. Učí jedince povinnosti k sobě samému, která spočívá v odpovědnosti za osobní rozvoj a rozvoj svých schopností, znalostí a samozřejmě zodpovědnost za své činy. Také dbá na to, aby jedinec pocíťoval i povinnost k druhým lidem, která spočívá v nabídnuté pomoci nebo v tom, že jde sám druhým příkladem. Součástí je také úcta k ostatním, a to jak k jednotlivcům, tak k celému kolektivu, společnosti, národu i celosvětovému společenství a snaha o zlepšení morální a životní úrovně svého i svého okolí. Tyto hodnoty se jedinec samozřejmě neučí sám. Je k tomu veden svým vedoucím a potažmo také celou skupinou.

Hodnoty uznávané skautingem jsou shrnuty v jeho zákonech (skaut je pravdomluvný, skaut je věrný a oddaný, skaut je prospěšný a pomáhá jiným, skaut je přítelem všech lidí dobré vůle a bratrem každého bratra, skaut je zdvořilý, skaut je ochráncem přírody a cenných výtvorů lidských, skaut je poslušný rodičů, představených a vůdců, skaut je veselý myslí, skaut je hospodárny, skaut je čistý v myšlení, slovech i skutečích.

Skauting poskytuje svým členům znalosti a praktické dovednosti, které jsou užitečné i v běžném životě. V první řadě je to chování v přírodě a k přírodě. Učí jedince poznávat živočišné a rostlinné druhy. Snaží se o prohloubení jeho vztahu k přírodě a šetrnému zacházení s přírodními zdroji (např. recyklace). Pro skauting má příroda zvláštní význam v tom, že pobyt v přírodě je jednou z hlavních metod výchovy. Mnoho těchto znalostí a dovedností uplatní jedinec i v běžném životě, například rozdělování ohně, orientace v mapě

nebo rozpoznání jedlých plodin od těch jedovatých. Jedinec se učí být soběstačnou bytostí, což je, dle mého názoru, nezbytná dovednost i pro přežití v reálném světě.

Další užitečnou oblastí, kterou se snaží skauting svým členům přiblížit, je péče o zdraví. Jedinec se učí umět poznávat své tělo, řádně o ně pečovat a zachovávat si vlastní zdraví a je seznámen se základy první pomoci u různých zranění. V rámci prevence jsou skauti informováni o škodlivosti kouření, alkoholu a ostatních drog či toxických látek.

Skauting se také snaží o rozvoj fyzické kondice jedince ať už formou pohybových her nebo pěších výletů do přírody. V neposlední řadě se skauting snaží vychovávat všeobecně a kulturně vzdělané jedince. V rámci oddílů se podnikají návštěvy muzeí, divadel či různých výstav. Skautské středisko, kterého je autorka členem, podniká vždy turistické výlety spojené s návštěvou nějaké kulturní památky, mnohdy i zapomenuté, jako například návštěva hradů, zřícenin, památníku či uhelných dolů.

Agentura Median provedla v lednu 2003 výzkum vnímání Junáka veřejností a rodiči, ve kterém dotazovala 1148 osob starších 18 let, z toho 421 rodičů, kteří mají alespoň jedno dítě ve věku 6-11 let. Výsledky výzkumu byly prezentovány ve sborníku *Sondy do světa skautů*. Nejčastěji si pod skautskou činností veřejnost představí výlety do přírody a ochranu přírody, letní tábory a celoroční činnost. Junák je dotazovanou populací charakterizován jako užitečný, sympatický, důvěryhodný, zaměřený na přírodu a celosvětový. Nejvíce si se slovem skauting respondenti spojují přírodu. Když se řekne „skaut“, vybaví se lidem většinou člověk čestný, odvážný, slušný a přátelský. Největší výhodou skautingu je jeho všestrannost, na druhou stranu na sobě skauting nese jistou nálepku „archaičnosti a nemodernosti“.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 Výzkumná část

4.1 Projekt výzkumného šetření

V teoretické části práce jsem se zabývala socializací a volným časem. Tuto problematiku jsem popsala nejen v obecné rovině, ale zaměřila jsem se také na konkrétní vlastnosti a dovednosti, které je možné prostřednictvím volnočasových aktivit (skautu, basketbalového týmu a výtvarného kroužku) rozvíjet a posilovat, a tak napomáhat socializaci jedince.

Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit, zda volnočasové aktivity, konkrétně basketbal, výtvarný kroužek a skaut, pomáhají zlepšit jedincům úroveň komunikace, spolupráce, motorických dovedností, kreativity a empatie. Pro práci jsem zvolila deskriptivní (popisný) typ výzkumného problému. „*Deskriptivní výzkumný problém zjišťuje a popisuje situaci, stav nebo výskyt určitého jevu. Při takovémto výzkumu se obvykle používá jako výzkumná metoda pozorování, škálování, dotazník nebo interview*“ (Gavora, 2010, s. 56). Při výzkumu jsem hledala odpovědi na tuto výzkumnou otázku:

1. *Jakým způsobem přispívají vybrané volnočasové aktivity k socializaci osobnosti člověka?*

- **Metoda výzkumu**

Pro získání potřebných údajů jsem ve svém výzkumu použila kvantitativní metodu dotazníku. Dotazník je standardizovaným souborem otázek, které jsou předem dané. Tato technika má své výhody i nevýhody. Hlavními výhodami jsou možnost získání údajů od velkého počtu respondentů při poměrně nízkých nákladech a anonymita respondentů, která umožňuje získat pravdivější údaje a upřímnější odpovědi. Mezi nevýhody patří fakt, že respondent nemusí vyplnit dotazník celý nebo může být dotazník vyplněn někým jiným.

Rozhodla jsem se udělat výzkum mezi členy kroužků s uměleckým zaměřením, sportovním zaměřením a členy skautského oddílu. Vzhledem k tomu, že bydlím ve městě Nymburk, jsem se rozhodla oslovit kroužky z tohoto města. Jako zástupce jednotlivých odvětví jsem nakonec zvolila basketbalový tým, výtvarný kroužek a skautský oddíl. Dbala jsem na to, aby počet a věkové zastoupení členů v kroužcích bylo zhruba stejné, tak aby nevhodným výběrem respondentů nedošlo ke zkreslení výzkumu.

Dotazník (viz příloha s. 1-5) obsahoval celkem 19 otázek a byl složen z otázek uzavřených (1, 2, 3, 4 a 5) a z pořadových škál (6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18 a 19). „*Pořadové škály umožňují určit pořadí významnosti, oblíbenosti, výskytu apod.*“ (Gavora, 2010, s. 105).

- **Průběh výzkumu**

Vlastnímu výzkumu předcházela předvýzkum, který byl proveden ve skautském oddíle. Seznámila jsem respondenty s dotazníkem a zjišťovala, zda je dotazník srozumitelný pro všechny věkové kategorie. Následně jsem dotazník upravila do konečné formy, tak aby byl formulován srozumitelně i pro mladší respondenty.

Oslovila jsem vedoucí jednotlivých kroužků s prosbou o provedení výzkumu v průběhu jejich kroužku a vysvětlila jsem jim důvod svého výzkumu. K mému překvapení jsem se nesečkala s žádnou odmítavou reakcí. V každém kroužku mi vyšli vstříc a dotazníky byly rozdány vždy na začátku kroužku a po vyplnění všemi respondenty mi byly následně předány. Pro získání dotazníků mi stačila vždy jen jedna návštěva kroužku. Díky okamžitému vyplnění dotazníků byla jejich návratnost celých 100%. Celkem jsem získala 97 dotazníků. Žádný dotazník jsem nemusela vyřadit pro neúplnost a zpracovávala jsem tedy všech 97 dotazníků.

- **Výzkumný soubor**

Výzkumný soubor tvořili členové tří volnočasových kroužků, konkrétně hráči basketbalu, žáci výtvarného kroužku a členové skautského oddílu. Dotazníky pro hráče basketbalu byly rozdány v Basketbalovém centru mládeže v Nymburce. Výzkumu se zúčastnili chlapci ve věku od 12 do 19 let. Celkem zde bylo osloveno 33 respondentů.

Dále byl výzkum proveden v Základní umělecké škole v Nymburce, konkrétně ve výtvarném kroužku, který je určen pro žáky od 6 let. Zde bylo celkem osloveno 29 respondentů.

Posledním místem výzkumu bylo skautské středisko Cefeus Nymburk, které funguje jako jeden velký koedukovaný oddíl. V tomto oddíle působím jako jedna z vedoucích, takže zde bylo provedení dotazníkového šetření usnadněno. Ze skautského oddílu bylo osloveno 35 respondentů. Celkem tedy dotazník vyplnilo 97 respondentů.

4.2 Vyhodnocení výzkumu

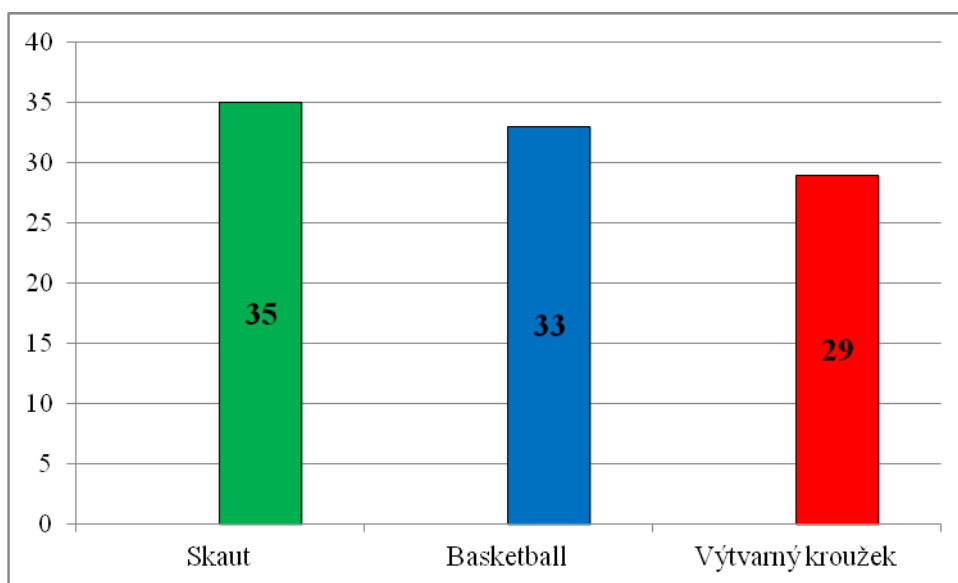
Úvodní část dotazníku obsahovala základní faktografická data týkající se výzkumného souboru, který byl reprezentován celkem 97 respondenty.

1. Který z těchto kroužků navštěvujete?

Výzkum byl proveden ve třech kroužcích, skautském oddíle, basketbalu a výtvarném kroužku. Počet respondentů v jednotlivých kroužcích je přibližně stejný. Skaut je zastoupen 35 respondenty, basketball je zastoupen 33 respondenty a výtvarný kroužek je zastoupen 29 respondenty. Lze tedy říci, že výzkumný soubor je dostatečně velký.

- Tabulka č. 1: Počet respondentů v kroužku

Kroužek	počet respondentů
Skaut	35
Basketball	33
Výtvarný kroužek	29

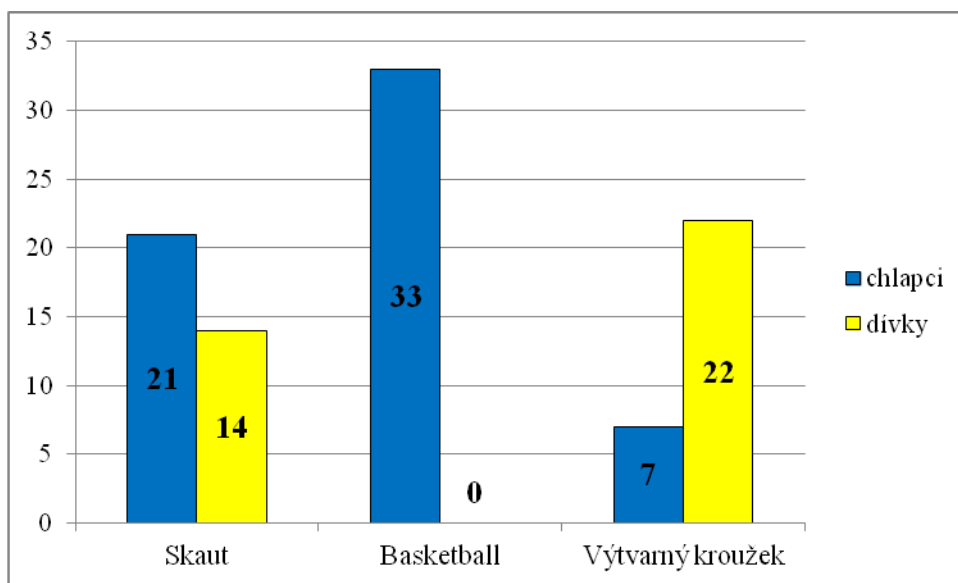
Graf č. 1 Počet respondentů v kroužku

2. Jaké je vaše pohlaví?

Celkový počet respondentů v mém výzkumu je 97, z toho 61 chlapců 63% a 36 dívek 37%. Chlapci tedy tvoří většinu respondentů. Tento výsledek je ovšem ovlivněn faktem, že basketbalový tým je tvořen výhradně chlapci 100%, a také ve skautu převažuje počet chlapců, celkem je to 60%. Pouze ve výtvarném kroužku je převaha dívek, celkem 63%.

- Tabulka č. 2: Pohlaví respondentů

	chlapci	dívky
Skaut	21	14
Basketball	33	0
Výtvarný kroužek	7	22
Celkem	61	36

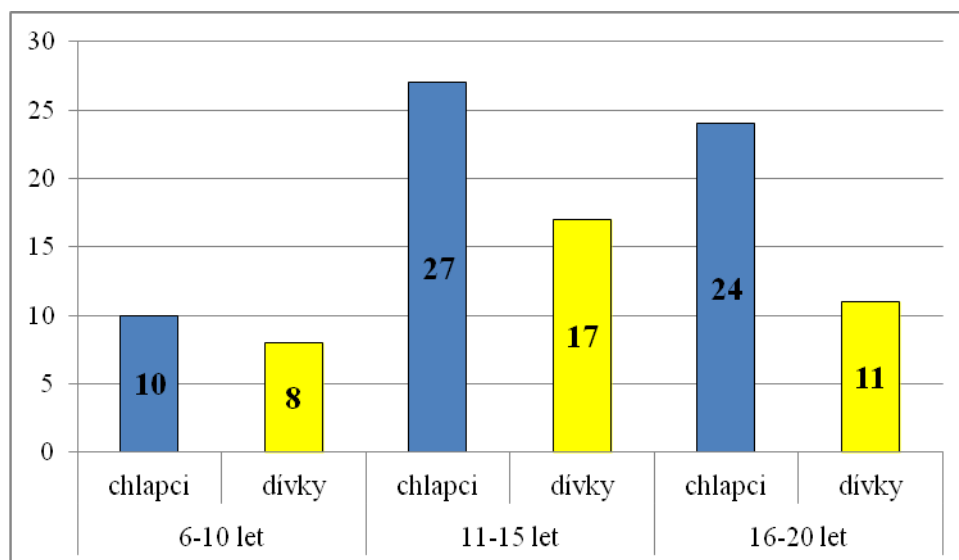
Graf č. 2 : Pohlaví respondentů

3. Kolik je Vám let?

Počet respondentů v jednotlivých věkových kategoriích znázorňuje graf č. 3. Největší věkové zastoupení z oslovených respondentů je ve věkové skupině od 11 do 15 let, celých 45%. Nejméně je respondentů ve skupině od 6 do 10 let, pouze 19%. V každé věkové skupině je větší zastoupení chlapců než dívek. Ze získaných údajů vyplývá, že tyto zájmové kroužky navštěvují nejvíce děti od 2. stupně ZŠ a více chlapců než dívek

- Tabulka č. 3 : Věk respondentů

	6-10 let		11-15 let		16-20 let	
	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky
Skaut	8	2	9	10	4	2
Basketball	0	0	14	0	19	0
Výtvarný kroužek	2	6	4	7	1	9
Celkem	10	8	27	17	24	11
	18		44		35	

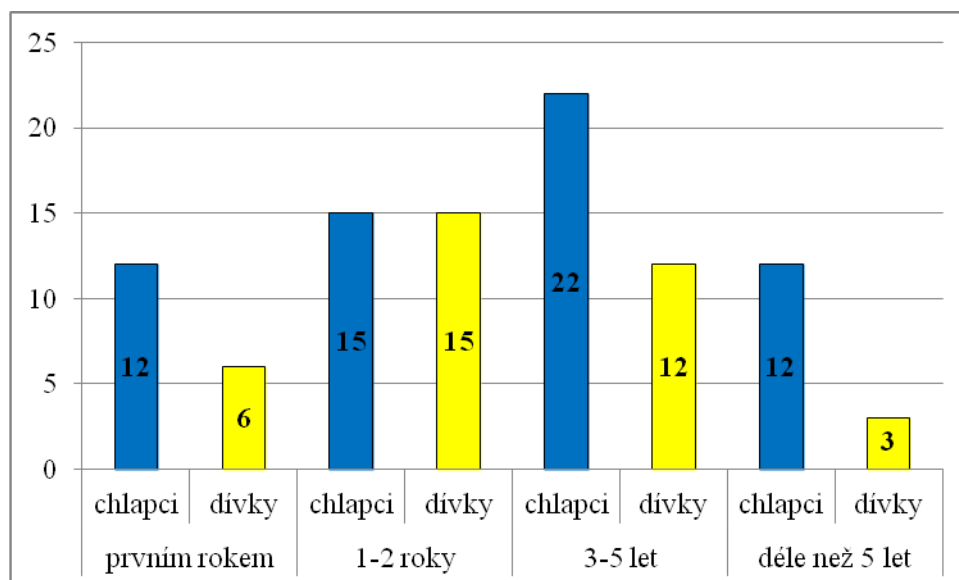
Graf č. 3 : Věkové zastoupení respondentů

4. Jak dlouho kroužek navštěvujete?

Z údajů v tabulce č. 4 vyplývá, že nejvíce oslovených respondentů navštěvuje kroužek po dobu 1-2 let a 3-5 let, celých 66%. Naopak nejméně respondentů navštěvuje kroužek déle než 5 let, pouze 15%, ale vzhledem k věku oslovených respondentů, toto nepovažují za překvapivé. Také se stává, že člověk v období puberty tráví čas raději s kamarády a zájmové kroužky bývají, v tomto období, často bohužel odsunuty na druhou kolej. Počet respondentů, kteří docházejí do kroužku prvním rokem, je celkem 18, tedy 19%.

- Tabulka č. 4: Doba strávená v kroužku

	prvním rokem		1-2 roky		3-5 let		déle než 5 let	
	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky
Skaut	5	2	6	3	6	6	4	3
Basketball	5	0	6	0	14	0	8	0
Výtvarný kroužek	2	4	3	12	2	6	0	0
Celkem	12	6	15	15	22	12	12	3
	18		30		34		15	

Graf č. 4: Doba strávená v kroužku

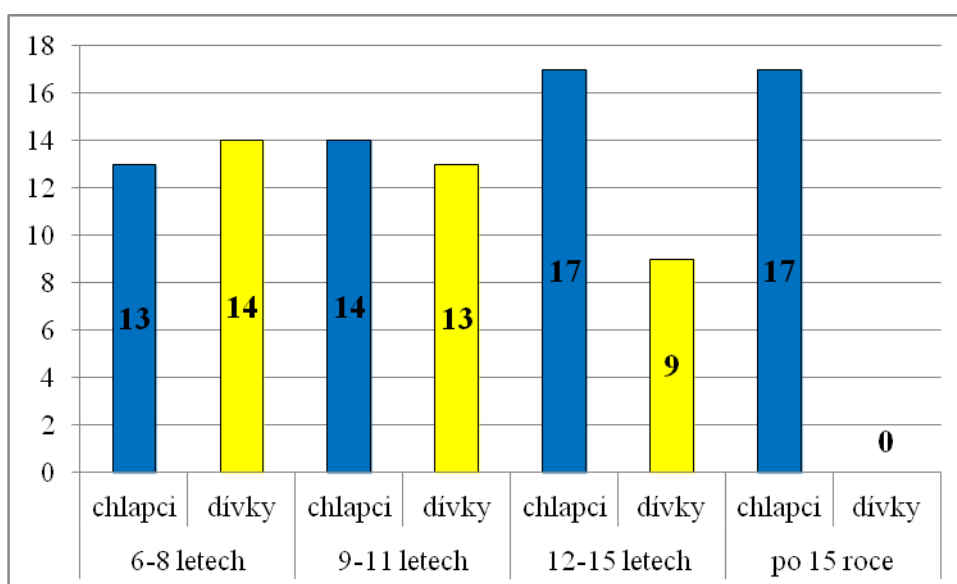
5. V kolika letech jste začal/a kroužek navštěvovat?

Z údajů v tabulce č. 5 vyplývá, že zastoupení respondentů, kteří začali kroužek navštěvovat v 6 – 8 letech, 9 – 11 letech a v 12 – 15 letech, je téměř stejné. Po 15 roce začali kroužek navštěvovat pouze respondenti z basketbalového týmu, ale nemají žádné zástupce, kteří by kroužek začali navštěvovat v 6 – 8 letech. Toto je ovšem způsobeno rozdělením týmů, dle věku hráčů a tým s tímto věkovým zastoupením, tedy ty nejmenší děti, v Nymburce v současné době nefunguje. Také bylo zjištěno, že do skauta se po 15 roce nezapsal žádný

respondent. Z vlastní zkušenosti vím, že děti ze skautských oddílů spíše odcházejí. Je to nejspíše způsobeno vstupem do puberty, jinými, časově náročnějšími kroužky a velmi často také bohužel tím, že jedinec nezapadne mezi ostatní členy a jelikož jsou skautské aktivity hodně zaměřeny na spolupráci, je toto velkým handicapem.

- Tabulka č. 5: Doba nástupu do kroužku

	6-8 letech		9-11 letech		12-15 letech		po 15 roce	
	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky
Skaut	11	7	5	4	5	3	0	0
Basketball	0	0	4	0	12	0	17	0
Výtvarný kroužek	2	7	5	9	0	6	0	0
Celkem	13	14	14	13	17	9	17	0
	27		27		26		17	

Graf č.5: Doba nástupu do kroužku

Následující body dotazníku jsou pořadové škály. Respondenti měli vyjádřit svou míru souhlasu či nesouhlasu s tvrzením pomocí škály, které měly označení zcela určitě, ano, spíše ano, spíše ne a ne. Následně jsem škálám přiřadila číselnou hodnotu 1 pro zcela určitě, 2 pro ano, 3 pro spíše ano, 4 pro spíše ne a 5 pro ne. Všechny odpovědi jednotlivých respondentů jsem zaznamenala pomocí číselných údajů do tabulky a následně, pomocí funkce v excelu,

vypočítala medián. Medián je střední hodnota, která dělí řadu na dvě stejně početné poloviny tak, že nejméně 50% hodnot je menších nebo rovných a nejméně 50% hodnot je větších nebo rovných hodnotě mediánu. Základní výhodou tohoto postupu je to, že medián není ovlivněn extrémními hodnotami, jako je tomu například u aritmetického průměru. Medián je používán k vyhodnocení u pořadových škál z toho důvodu, že nemůžeme přesně určit, jaká je vzdálenost dvou intervalů, a proto použít k vypočtení aritmetický průměr. Například mezi intervaly 1 a 2 nemusí být stejná vzdálenost jako mezi intervaly 3 a 4. Celkem je v dotazníku 14 pořadových škál rozdělených podle zjišťované oblasti socializace, a to na oblast komunikace, spolupráce, morálních hodnot, motorických dovedností a empatie.

- KOMUNIKACE

6. Díky kroužku jsem v mezilidské komunikaci jistější a aktivnější než dřív.

7. V kroužku jsem se naučil/a srozumitelnějšímu způsobu komunikace.

8. V kroužku jsem se naučil/a projevovat v komunikaci více asertivity (umět prosadit svůj názor).

Z tabulky č. 6 vyplývá, že nejvíce k rozvoji komunikace přispívá skaut a basketball u kterých vychází medián celých 4, což odpovídá hodnocení „ano“. Hodnota mediánu pro výtvarný kroužek je 3, tedy „spíše ano“. Dle mého názoru nejsou výsledky překvapivé. Ve skautském oddíle a basketbalovém týmu je komunikace potřeba mnohem více než ve výtvarném kroužku. Přes nižší medián, který získal výtvarný kroužek, jsou všechny hodnoty v kladném výsledku, a tudíž lze tedy říci, že zájmové kroužky přispívají k rozvoji komunikace jedince.

- Tabulka č. 6: Komunikace

kroužek	Medián			Výsledný medián
	otázka č. 6	otázka č. 7	otázka č. 8	
Skaut	4	4	4	4
Basketball	4	4	4	4
Výtvarný kroužek	2	3	3	3

- SPOLUPRÁCE

9. V kroužku jsem se naučil/a pružněji reagovat na nastalé situace.

10. V kroužku jsem zlepšil/a svou schopnost vést lidi.

11. V kroužku jsem se naučil/a zodpovědnosti za své činy i za druhé osoby.

Z tabulky č. 7 vyplývá, že nejvíce k rozvoji spolupráce opět přispívá skautský oddíl a basketbalový tým. Výsledným mediánem obou kroužků je 4, tedy „ano“. U basketbalového týmu toto není překvapující informace. Spolupráce je zde základním předpokladem funkčnosti týmu jako celku. U skauta se tato hodnota může lišit oddíl od oddílu. Záleží na přístupu k aktivitám, které v oddíle provozují. U výtvarného kroužku je celková hodnota mediánu pro spolupráci rovna hodnotě 2, tedy „spíše ne“. Ani tato informace není překvapivá. Ve výtvarném kroužku není spolupráce ve většině případů potřeba. Každý jedinec kreslí svůj obraz sám za sebe, a proto zde není příležitost k rozvoji spolupráce.

- Tabulka č. 7: Spolupráce

kroužek	Medián			Výsledný medián
	otázka č. 9	otázka č. 10	otázka č. 11	
Skaut	4	4	4	4
Basketball	4	3	4	4
Výtvarný kroužek	3	2	1	2

- MORÁLNÍ HODNOTY

12. V kroužku jsem se, díky jeho přístupu k morálním hodnotám, naučil/a „fair-play“ chování (čestné, dle pravidel).

13. V kroužku jsem si, díky jeho přístupu k morálním hodnotám, osvojil/a pravdomluvnost jako jednu z důležitých morálních hodnot.

Z tabulky č. 8 vyplývá, že ve skautském oddíle a basketbalovém týmu si respondenti nejvíce osvojí morální hodnoty. Skauting k tomuto přispívá svoji ideologií a výchovou a basketbal zase učí hráče především „fair-play“ hře. Ve výtvarném kroužku se, stejně jako u spolupráce, nepřikládá morálním hodnotám takový význam. Medián 1 zde značí odpověď „ne“, která nepředstavuje to, že by respondent neměl žádné morální hodnoty, ale pouze to, že se ve výtvarném kroužku jeho přístup k nim nezdokonalil, ale ani nezhoršil. Jeho přístup je tedy stále stejný. Je zajímavé, že ve skautském oddíle ohodnotili tvrzení č. 12 kladněji chlapci než dívky. Odpověď „zcela určitě“ a „ano“ označilo 71% chlapců a 57% dívek. Naopak u tvrzení č. 13 hodnotily kladněji dívky, celých 86% a chlapci 67%. Z toho vyplývá, že chlapci preferují více „fair-play“ hru, ale zalhat v jiných situacích jim vadí méně než dívkám a naopak, dívkám vadí méně podvádění při hře, než lhaní v běžných situacích.

- Tabulka č. 8: Morální hodnoty

kroužek	Medián		Výsledný medián
	otázka č. 12	otázka č. 13	
Skaut	4	4	4
Basketball	4	4	4
Výtvarný kroužek	1	1	1

- MOTORICKÉ DOVEDNOSTI

14. V kroužku jsem si zlepšil/a svou vytrvalost.

15. V kroužku jsem si zlepšil/a svou obratnost.

16. V kroužku jsem si, díky tvořivým činnostem, zlepšil/a svou jemnou motoriku, převážně grafomotoriku (pohybová aktivita při grafických činnostech)

17. V kroužku jsem se naučil/a ovládat rukodělné činnosti.

Z tabulky č. 9 vyplývá, že celkově motorické dovednosti rozvíjí opět nejlépe skaut a basketball. Pokud se, ale zaměříme na typické motorické činnosti jednotlivých kroužků, zjistíme, že skutečnost je trochu jiná a lépe odpovídá skutečnosti. Medián pro rozvoj

motorických dovedností ve skautském oddíle je 3, což odpovídá slovnímu hodnocení „spíše ano“, přičemž vyšší hodnoty mediánu má vytrvalost, jemná motorika a rukodělné činnosti. Obratnost je ohodnocena mediánem 2, který odpovídá hodnocení „spíše ne“. Pokud srovnáme dívky a chlapce, tak u vytrvalosti a obratnosti odpovídali téměř stejně. Odpovědi se však lišily u hodnocení jemné motoriky a rukodělných činností. Při sečtení dvou nejkladnějších odpovědí, tedy „zcela určitě“ a „ano“ vychází, že pouze 19% chlapců si zlepšilo svou jemnou motoriku a také, že 19% chlapců se zdokonalilo v rukodělných činnostech. Oproti tomu dívky si v jemnou motoriku zlepšily v 29% a rukodělné činnosti dokonce v 50%. Tento rozdíl je dán nejspíše tím, že dívky více preferují rukodělné činnosti před pohybovými hrami.

Pro basketbal je celkový medián pro rozvoj motorických dovedností 3, tedy „spíše ano“, ale pokud odečteme hodnoty pro jemnou motoriku a rukodělné činnosti, které nejsou pro basketbal typické, získáme hodnotu mediánu 4, tedy „ano“ ve slovním hodnocení. Toto již lépe odpovídá skutečnosti. V basketbalovém týmu je hlavní důraz kladen právě na vytrvalost a obratnost. S rukodělnými činnostmi se tu setkáme jen velmi vzácně, spíše vůbec.

Stejně jako u basketbalu je to i u výtvarného kroužku, který má celkovou hodnotu mediánu pro motorické činnosti 2,5, což je mezi „spíše ne“ a „spíše ano“ ve slovním hodnocení. Pokud budeme medián počítat pouze z jemné motoriky a rukodělných činností, které jsou typické právě pro výtvarný kroužek, dostaneme hodnotu mediánu celých 4, tedy „ano“ ve slovním popisu.

- Tabulka č. 9: Motorické dovednosti

kroužek	Medián				Výsledný medián
	otázka č. 14	otázka č. 15	otázka č. 16	otázka č. 17	
Skaut	3	2	3	3	3
Basketball	4	4	2	1	3
Výtvarný kroužek	1	1	4	4	2,5

- KREATIVITA

18. V kroužku jsem se naučil/a myslet a řešit problémy originálně.

Z tabulky č. 10 vyplývá, že schopnost myslet a řešit problémy kreativně nejvíce rozvíjí basketball a výtvarný kroužek, u nichž je hodnota mediánu rovna číslu 3. Ve skautském oddíle respondenti nejčastěji uvedli, že se tuto schopnost spíše nenaučily a výsledný medián je tedy roven číslu 2. Při hraní basketbalu je zajisté nutné tuto schopnost ovládat. Hráči musí umět předpovídat hru protihráčů a reagovat na vzniklé situace velmi rychle.

- Tabulka č. 10: Kreativita

	Medián	Výsledný medián
kroužek	otázka č. 18	
Skaut	2	2
Basketball	3	3
Výtvarný kroužek	3	3

- EMPATIE

19. V kroužku jsem zlepšil/a svou schopnost empatie (porozumět pocitům a emocím druhých).

Z tabulky č. 11 vyplývá, že nejvíce empatii napomáhá rozvíjet basketbal a výtvarná výchova, jejichž hodnota mediánu je 3, tedy „spíše ano“. V basketbalu, dle mého názoru, souvisí hodně empatie právě se schopností reagovat rychle na nastalé situace. Hráči by měli umět vycítit, co si jejich spoluhráči myslí a jak budou reagovat. Ve výtvarném umění je empatie spojena například s citem pro barvy, tvar nebo velikost ztvárňovaného objektu.

Nízká hodnota mediánu pro empatii u skauta se může zdát překvapující. Dle mého názoru je to dáno převahou chlapců mezi respondenty. Pouze 9,5% chlapců ohodnotilo své zlepšení schopnosti empatie hodnotou „zcela určitě“ a „ano“ a naproti tomu hodnotilo své zlepšení těmito hodnotami 50% dívek.

- Tabulka č. 11: Empatie

kroužek	Medián	Výsledný medián
	otázka č. 19	
Skaut	2	2
Basketball	3	3
Výtvarný kroužek	3	3

4.3 Závěr výzkumu

Na začátku výzkumu byla stanovena výzkumná otázka: *Jakým způsobem přispívají vybrané volnočasové aktivity k socializaci osobnosti člověka?* Nyní lze říci, že k socializaci osobnosti člověka nejvíce přispívají basketball a skauting. Dle respondentů, kteří tyto kroužky navštěvují, je jejich členství v těchto skupinách přínosné pro rozvoj jejich dovedností a vlastností a následnou socializaci.

Výtvarný kroužek dosahoval velmi pozitivních výsledků u rozvoje empatie a kreativity. Jelikož jsou tyto vlastnosti u výtvarných aktivit jedny z nejdůležitějších, lze říci, že i výtvarný kroužek rozvíjí potenciál osobnosti jedince.

Celkově tedy z výzkumu vyplývá, že vybrané volnočasové aktivity přispívají k socializaci osobnosti člověka a mohou být pro děti velkým přínosem do života.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se snažila zmapovat problematiku socializace osobnosti prostřednictvím volnočasových aktivit a zodpovědět výzkumnou otázku vztahující se k této problematice.

V teoretické části jsem definovala pojmy socializace a volný čas, což úzce souvisí se samotnou problematikou socializace ve volném čase. Součástí teorie bylo také vymezit jednotlivé schopnosti a dovednosti, které lze rozvíjet prostřednictvím zájmových kroužků. V tomto případě byla pozornost zaměřena na sportovní a umělecké kroužky a skautský oddíl.

V praktické části jsem pomocí kvantitativní metody dotazníku zmapovala úroveň rozvoje jednotlivých vlastností a dovedností ve vybraných kroužcích a pokusila se zodpovědět výzkumnou otázku, jež byla stanovena na začátku výzkumu.

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že volnočasové aktivity celkově přispívají k socializaci osobnosti člověka, ale míra rozvoje jednotlivých vlastností a dovedností se kroužek od kroužku může lišit.

Je tedy více než zřejmé, že kvalitní trávení volného času přispívá k rozvoji osobnosti člověka a jeho socializaci ve společnosti. Rodiče by tedy měli klást důraz na to, jakým způsobem jejich děti naplňují volný čas mimo školu, ale také na to, jak svůj volný čas tráví oni. Je důležité si uvědomit, že jako rodič dávám svým dětem příklad, kterým se oni následně řídí.

RESUMÉ

Bakalářská práce „Socializace společnosti prostřednictvím volnočasových aktivit“ je zaměřena na problematiku socializace ve volném čase. Teoretická část se skládá ze tří částí. První je charakteristika socializace. Druhá část je zaměřena na problematiku volného času. Třetí část se zabývá konkrétními vlastnostmi a dovednostmi, které mohou být v zájmových kroužcích rozvíjeny. Praktická část se zaměřuje na socializaci osobnosti člověka ve vybraných volnočasových aktivitách.

SUMMARY

The bachelor thesis „Personal socialization through leisure activities“, is focused on the issue of socialization of leisure activities. The theoretical part consists of three parts. The first is characteristic of socialization. The second part is focused on leisure time. The third part follows up specific behavior and skills, which may be developed in leisure activities. The practical part of this work is focused on the socialization in selected leisure activities.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografické publikace:

- COAKLEY, J. *Sport in society: Issues and controversies*. Boston: McGraw-Hill, 2001. ISBN 978-0072328912
- ČÁP, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: SPN, 1980.
- ČÁP, J. *Psychologie výchovy ve vyučování*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-534-3
- DRAPELA, V. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-505-9
- DUFFKOVÁ, J., URBAN, L., DUBSKÝ, J. *Sociologie životního stylu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-123-6
- GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0
- GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4
- GILLERNOVÁ, I., a kol. *Slovník základních pojmů z psychologie*. Praha: Fortuna, 2000. ISBN 80-7168-683-2
- HÁJEK, B., a kol. *Děti, vedoucí a volný čas*. Praha: NIDM MŠMT, 2004. ISBN 80-86784-06-1
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-569-1
- HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2006. ISBN 987-80-247-1168-3
- HOLEČEK, V., MIŇHOVÁ, J., PRUNNER, P. *Psychologie pro právníky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-065-9
- HRICA, P., a kol. *Průručka pre skautských vodcov*. Bratislava: Slovenský skauting, 2004. ISBN 80-89136-08-7
- KOHOUTEK, R. *Vývojová psychologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2003.
- ODEHNAL, J. *Socializace lidského jedince*. In JANOUŠEK, J. *Sociální psychologie*. Praha: SPN, 1988. ISBN 14-683-88

- PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6
- PRUNNER, P. *Psychologie gamblerství aneb sázka na štěstí*. Plzeň: Aleš Čeňek, 2008. ISBN 978-80-7380-074-1
- ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti*. Praha: Orbis, 1975.
- SLEPIČKA, P. *Psychologie sportu*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1290-9
- SPOUSTA, V., *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-1007-X
- SPOUSTA, V. *Metody a formy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1275-7

Elektronické zdroje

- CVEKLOVÁ, B., *Význam vybraných uměleckých aktivit pro utváření osobnosti dítěte ve věku povinné školní docházky* [citováno. 2013 – 04 – 25]. Dostupné z <http://www.nipos-mk.cz/?p=2857>.
- BŘICHNÁČEK, V. a kol., *Sondy do světa skautů* [citováno. 2013 – 04 – 14]. Dostupné z <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1223329358.pdf>.

SEZNAM TABULEK

- Tabulka 1. Počet respondentů v kroužku s. 38
- Tabulka 2. Pohlaví respondentů s. 39
- Tabulka 3. Věk respondentů s. 40
- Tabulka 4. Doba strávená v kroužku s. 41
- Tabulka 5. Doba nástupu do kroužku s. 42
- Tabulka 6. Komunikace s. 43
- Tabulka 7. Spolupráce s. 44
- Tabulka 8. Morální hodnoty s. 45
- Tabulka 9. Motorické dovednosti s. 46
- Tabulka 10. Kreativita s. 47
- Tabulka 11. Empatie s. 47

SEZNAM GRAFŮ

- Graf 1. Počet respondentů v kroužku s. 38
- Graf 2. Pohlaví respondentů s. 39
- Graf 3. Věk respondentů s. 40
- Graf 4. Doba strávená v kroužku s. 41
- Graf 5. Doba nástupu do kroužku s. 42

PŘÍLOHY

- **DOTAZNÍK**

Milí respondenti, dotazník mapuje, jakým způsobem je návštěva kroužku přínosná pro Vaši socializaci (začlenění do společnosti).

Instrukce: přečtěte si pozorně jednotlivé otázky, na každou odpovězte tak, že zaškrtnete **jednu** z nabízených možností.

Děkuji za vyplnění

1) Který z těchto kroužků navštěvujete?

- a) výtvarný kroužek
- b) basketbal
- c) skaut

2) Jaké je Vaše pohlaví?

- a) chlapec
- b) dívka

3) Kolik je Vám let?

- a) 6 – 10 let
- b) 11 – 15 let
- c) 16 – 20 let

4) Jak dlouho kroužek navštěvujete?

- a) prvním rokem
- b) 1 – 2 roky
- c) 3 – 5 let
- d) déle než 5 let

5) V kolika letech jste začal/a kroužek navštěvovat?

- a) 6 – 8 letech
- b) 9 – 11 letech
- c) 12 – 15 letech

6) Díky kroužku jsem v mezilidské komunikaci aktivnější než dřív.

zcela určitě	ano	spíše ano	spíše ne	ne
jsem výrazně komunikativnější než dřív, snažím se bavit a vycházet se všemi lidmi	jsem komunikativnější než dřív, snažím se bavit a vycházet s většinou lidí	jsem lehce komunikativnější než dřív, snažím se bavit a vycházet s vybranými lidmi	aktivita mé komunikace se spíše nezlepšila, téměř s nikým se nebavím	v komunikaci jsem stále stejně aktivní

7) V kroužku jsem se naučil/a srozumitelnějšímu způsobu komunikace.

zcela určitě	ano	spíše ano	spíše ne	ne
má srozumitelnost se výrazně zlepšila, ostatní vždy chápou, co jim chci sdělit	má srozumitelnost se spíše zlepšila, ostatní většinou chápou, co jim chci sdělit	má srozumitelnost se lehce zlepšila, ostatní občas chápou, co jim chci sdělit	má srozumitelnost se spíše nezlepšila, ostatní téměř nikdy nechápou, co jim chci sdělit	má srozumitelnost je stále stejná

8) V kroužku jsem se naučil/a projevovat v komunikaci více asertivity (umět prosadit svůj názor).

zcela určitě	ano	spíše ano	spíše ne	ne
vždy se snažím přednést a prosadit svůj názor	většinou se snažím přednést a prosadit svůj názor	občas se snažím přednést a prosadit svůj názor	téměř nikdy se nesnažím přednést a prosadit svůj názor	má schopnost asertivity je stále stejná

9) V kroužku jsem se naučil/a pružněji reagovat na nastalé situace.

zcela určitě	ano	spíše ano	spíše ne	ne
vždy, si umím říct o pomoc a také dokážu pomáhat jiným, pokud je třeba	většinou si umím říct o pomoc a většinou umím pomáhat druhým, pokud je třeba	spolupracuji o něco více než dřív, úkoly spíše jen plním, než přiděluji	nespolupracuji o mnoho více než před tím, úkoly občas plním, ale nepřiděluji	má úroveň spolupráce je stále stejná

10) V kroužku jsem zlepšil/a svou schopnost vést lidi.

zcela určitě	ano	spíše ano	spíše ne	ne
Má schopnost vést lidi se výrazně zlepšila. Vím, co je kdy třeba a umím přidělovat úkoly	Má schopnost vést lidi se spíše zlepšila. Většinou vím, co je třeba a většinou vím, jak přidělit úkoly	Má schopnost vést lidi se lehce zlepšila. Někdy vím co je třeba, ale neumím rozdávat úkoly.	Má schopnost vést lidi se spíše nezlepšila. Málokdy vím, co je třeba a neumím rozdávat úkoly.	má schopnost vést lidi je stále stejná

11) V kroužku jsem naučil/a zodpovědnosti za sebe i za druhé osoby.

zcela určitě	ano	spíše ano	spíše ne	ne
vždy umím převzít odpovědnost za své činy i za druhé lidi (celou skupinu), odpovědně plním zadané úkoly	většinou umím převzít odpovědnost za své činy a za druhé lidi (celou skupinu), zadané úkoly téměř vždy plním zodpovědně	jen v některých případech umím převzít odpovědnost za své činy a za druhé lidi (celou skupinu), zadané úkoly někdy plním zodpovědně	téměř nikdy neumím převzít odpovědnost za své činy a za druhé lidi (celou skupinu), výjimečně plním zadané úkoly zodpovědně	můj smysl pro zodpovědnost je stále stejný

12) V kroužku jsem se, díky jeho přístupu k morálním hodnotám, naučil/a "fair-play" chování (čestné, dle pravidel).

zcela určitě	ano	spíše ano	spíše ne	ne
nikdy nepodvádím, vždy přiznám svou chybu	téměř nikdy nepodvádím, téměř vždy přiznám svou chybu	někdy podvádím, jen někdy přiznám svou chybu	téměř vždy podvádím, jen výjimečně přiznám svou chybu	můj smysl pro fair-play je stále stejný

13) V kroužku jsem si, díky jeho přístupu k morálním hodnotám, osvojil/a pravdomlupnost jako jednu z důležitých morálních hodnot.

zcela určitě	ano	spíše ano	spíše ne	ne
vždy říkám pravdu za jakékoliv situace a umím přiznat svou vinu	většinou říkám pravdu, ve většině případů umím přiznat svou vinu	někdy říkám pravdu, jen někdy umím přiznat svou vinu	téměř nikdy neříkám pravdu, jen výjimečně umím přiznat svou vinu	můj smysl pro pravdu je stále stejný

14) V kroužku jsem si zlepšil/a svou vytrvalost.

zcela určitě	ano	spíše ano	spíše ne	ne
má vytrvalost se výrazně zlepšila, uběhnu podstatně větší vzdálenosti, udělám více dřepů/kliků	má vytrvalost se spíše zlepšila, uběhnu větší vzdálenost, kliků a dřepů dělám o trochu více	má vytrvalost se lehce zlepšila, uběhnu o něco delší vzdálenost, kliků a dřepů dělám stále stejně	má vytrvalost se spíše nezlepšila, uběhnu téměř stejnou vzdálenost a kliků a dřepů dělám stále stejně	má vytrvalost je na stejné úrovni

15) V kroužku jsem si zlepšil/a svou obratnost.

zcela určitě	ano	spíše ano	spíše ne	ne
má obratnost se výrazně zlepšila, mám výrazně lepší koordinaci pohybů a rovnováhu	má obratnost se spíše zlepšila, mám lepší koordinaci pohybů a rovnováhu	má obratnost se lehce zlepšila, mám o něco lepší koordinaci pohybů a rovnováhu	má obratnost se spíše nezlepšila, koordinace pohybů je téměř stejná, jen o něco lepší rovnováha	má obratnost je stále stejná

16) V kroužku jsem si, díky tvořivým činnostem, zlepšil/a svou jemnou motoriku, převážně grafomotoriku (pohybová aktivita při grafických činnostech).

zcela určitě	ano	spíše ano	spíše ne	ne
má jemná motorika se výrazně zlepšila, umím bez problémů vymodelovat potřebný tvar, navlékat korálky	má jemná motorika se spíše zlepšila, umím většinou vymodelovat potřebný tvar a navlékat korálky	má jemná motorika se lehce zlepšila, někdy vymodeluji potřebný tvar, navlékání korálků mi dělá menší problémy	má jemná motorika se spíše nezlepšila, vymodelovat potřebný tvar mi dělá problémy, stejně tak navlékání korálků	má jemná motorika je stále stejná

17) V kroužku jsem se naučil/a ovládat rukodělné činnosti.

zcela určitě	ano	spíše ano	spíše ne	ne
výborně ovládám většinu rukodělných činností	dobře ovládám většinu rukodělných činností	obstojně ovládám některé rukodělné činnosti	většinu rukodělných činností spíše neovládám	má úroveň zvládnutí rukodělných činností je stále stejná

18) V kroužku jsem se naučil/a myslet a řešit problémy originálně.

zcela určitě	ano	spíše ano	spíše ne	ne
vždy umím přijít s novým a neobvyklým řešením nastalé situace	většinou umím přijít s novým a neobvyklým řešením nastalé situace	někdy umím přijít s novým a neobvyklým řešením nastalé situace	téměř nikdy neumím přijít s novým a neobvyklým řešením nastalé situace	má schopnost kreativně řešit problémy je stále stejná

19) V kroužku jsem zlepšil/a svou schopnost empatie (porozumět pocitům a emocím druhých).

Zcela určitě	ano	Spíše ano	Spíše ne	ne
vždy poznám, pokud se někdo cítí špatně, má problémy a umím mu pomoci (dát najevo soucit)	většinou poznám, pokud se někdo cítí špatně, má problémy, a obvykle umím pomoci	v některých případech poznám, pokud se někdo cítí špatně, ale mám problémy s tím, pomoci mu	téměř nikdy nepoznám, pokud se někdo cítí špatně, neumím mu pomoci	má schopnost empatie je stále stejná